

PÆDAGOGISK EXTRAKT

TEMA: Længe leve legen

INDHOLD

02 Indhold

Leder

03 Leg er godt – mere leg er bedre ...

Redaktørens kolumne

04 Hvordan står det til med legen?

Legens artefakter

05 Leg på den pædagogiske dagsorden – igen

09 "Må jeg være med"?

12 Unge med autismespektrumforstyrrelser
i leg med roller, helte og drager

15 Rollespil set gennem socialpædagogiske briller

16 Legetøj trækker børn ind i legefællesskaber

Er du en god leger ...?20 Leg og passion hænger sammen
menneskelige hjerne og psyke22 Jeg har fået øje på, at leg ikke
bare er tidsfordriv ...

24 Det handler om at turde sige JA

Skab lidt mere plads til legen

26 Her leges! – så ingen oprydning for en stund ...

31 Legen falder bare mere naturligt for pædagoger

33 Vi stjæler legen tilbage

35 Legekunstprojekt skal styrke æstetik, leg og dannelse i dagtilbud

39 Legekunstvejleder får bærende rolle

40 I kunst og leg finder de nye veje

Anmeldelse

43 Den magiske leg

Kan man lære andre at lege?

45 Mere end bare sukker på broccolien

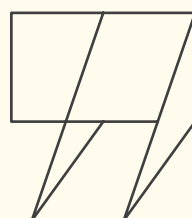
48 Vi kan lege erkendelser frem

52 Rejsende i leg

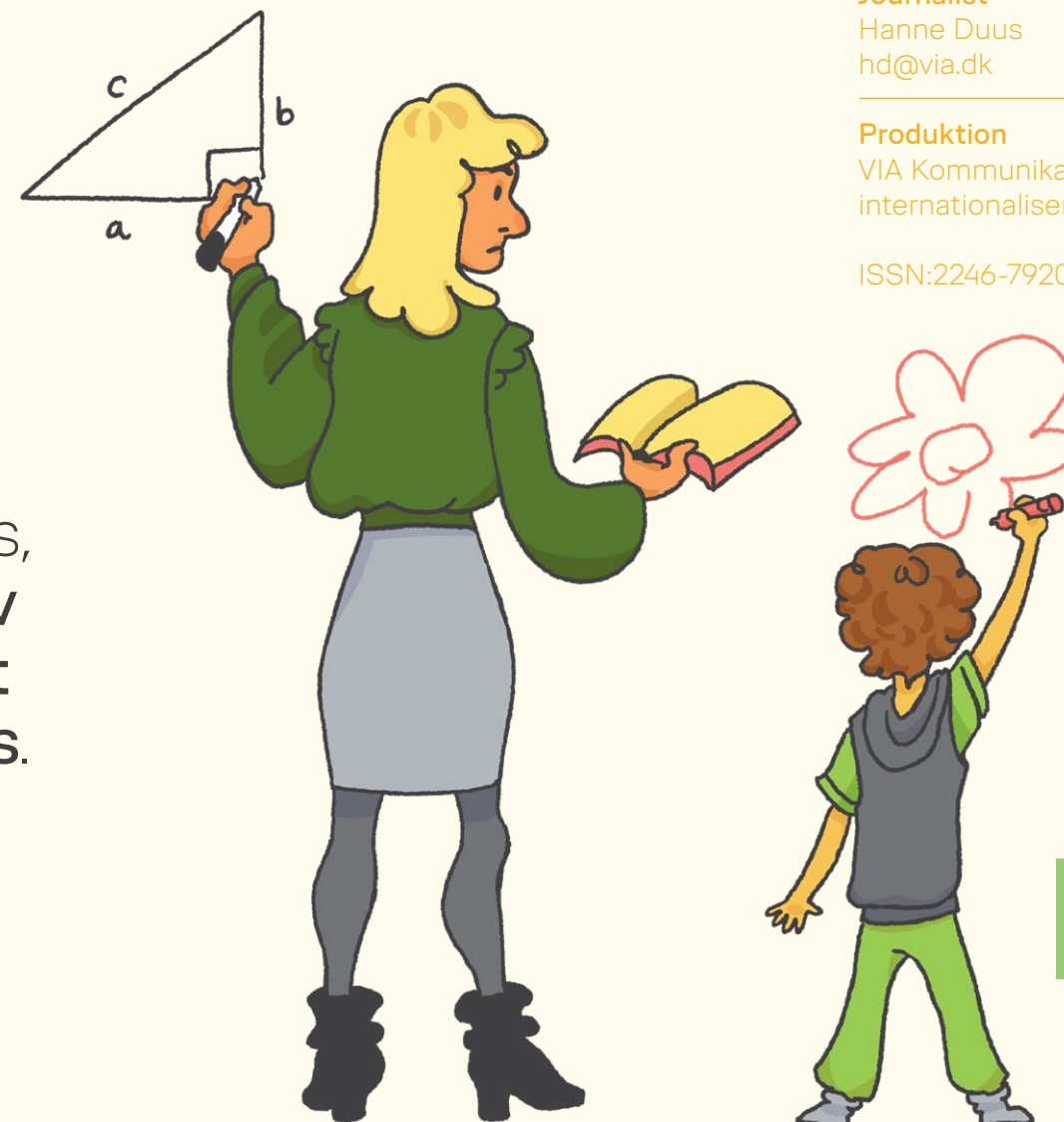
Spids pen

57 Leg som verdensforhold

Og den bobler og bryder ud i nysgerrige blikke, fnis, grin og små drillerier. **Selv når de voksne forsøger at disciplinere den. Heldigvis.**

57

5

RedaktionsansvarligJeanette Ringgard Svendsen
jesv@via.dk**Layout**Lene Schaarup
lens@via.dk**Illustrationer**Irma Van den Poel
irmavandenpoel.com
Instagram: @ivdp_art
irma@vandenpoel.se**Journalist**Hanne Duus
hd@via.dk**Produktion**VIA Kommunikation, studieliv og
internationalisering – 2020

ISSN:2246-7920

LEDER

Leg er godt – mere leg er bedre ...

Leg er tilbage – øverst på den pædagogiske dagsorden. Hvordan legen kunne falde næsten ud, og i hvert fald blive nedprioriteret, er svært at forstå, når vi ser på legen i et 2020-perspektiv. Her fylder den rigtig meget på hele livsbuen fra 0-99 år. Den fylder i den styrkede pædagogiske læreplan, og den fylder i det uddannelsespolitiske landskab generelt.

Børn dannes og udvikler sig igennem leg

Fra vi er helt spæde, udforsker vi verden omkring os gennem legen. Så vi har potentialet til at lege med os fra fødslen. Men det kræver noget af både barnet og dets omgivelser at udfolde potentialet. Leg kræver mod og handling. Gode legekammerater og voksne, der leger med, kan fremme barnets muligheder for at øve sig i at være og dannes som et legende menneske. Det modsatte kender vi også: Voksne, der vil styre eller begrænse børns leg, kan ligesom kammerater, der ikke giver plads til andres deltagelse i legen, udgøre en trussel for barnets mulighed for at udfolde sig. Det kan betyde, at barnet bliver skræmt og mister sin

naturlige lyst til at udforske og udfordre sig selv og verden; til at lege med sin egen identitet og den verden, barnet er født ind i. Legen har med andre ord stor betydning og stor værdi i sig selv.

Legende let

”Det går jo som en leg” – siger vi i folkemunde, når noget er let. Men det er faktisk lidt misvisende. For legen er ikke nødvendigvis altid let og problemløs. Ligeså meget som legen er lystfyldt, er den også krævende og kan forlange, at barnet øver sig og overskrider sig selv. Det er i legen, du finder ud af, hvem du er, og hvad du kan og hvad du kan være. Måske er det også derfor, vi bruger vendingen: ”At stoppe, mens legen er god!” Det fortæller om de farer, der lurder i legens univers. I legen kan barnet også opleve sine begrænsninger – og legen har indbygget faldgruber, der kan føre os steder hen, der ikke udelukkende er gode og opbyggelige. Men også her rummer legen potentialer. De mørke lege, hvor barnet leger død eller bliver til den fæle ulv, der spiser bedstemor, giver barnet mulighed for at udforske verdens kompleksitet.

Legende aktiviteter og nye veje

Som voksen, når vi står med en ny udfordring og skal lære noget nyt, kan legen bane vejen. Legen kan rumme, at vi begår fejl, vi kan lære af. Den kan fremme udviklingen af en innovativ kultur. Nye ideer opstår, når vi tør bevæge os i nye retninger, og når vi tør begå fejl. En legende tilgang kan altså også fremme vores muligheder. Vi kan blive opslugt af den frie og legende aktivitet, og det kan betyde, at vi overskrider os selv i tanke, følelse og handling.

Jeg håber, dette temanummer – der netop sætter fokus på legens mange facetter – kan gribes med legende lethed! At du har lyst til at læse, udforske og bringe idéerne fra de mange gode artikler med ud i den pædagogiske virkelighed, så du kan fylde den med endnu mere leg, med legekulturer og – stærke legestemninger.

God læse- og lærelyst! ■

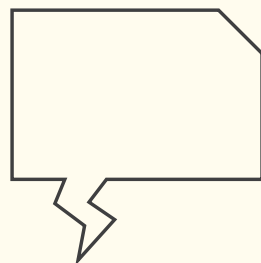

OM

Susanne Tellerup
sute@via.dk

Uddannelseschef for
VIA Pædagoguddannelsen

KLUMME

Hvordan står det til med legen?

I sensommeren lavede jeg et opslag på Facebook og stillede spørgsmålet: 'Er du en god leger?'

Jeg efterlyste pædagoger, der er eminente til at lege! Pædagoger, der – hvad enten de arbejder med børn, unge, udsatte eller snorlige borgere – trækker på legens kvaliteter i deres pædagogiske praksis og som fagligt kan argumentere for, hvad legen kan, og hvorfor vi skal prioritere den.

På redaktionen fik vi efterfølgende mange henvendelser fra pædagoger. Nogle fremhævede en dygtig kollega og fortalte om kreativitet og opfindsomhed. Andre skrev, fordi de selv var tændte af en legesyg lyst til at dele legeerfaringer, mens andre

igen kontaktede os med kritiske, eller praktiske tilgange til leg og legepraksis. En praksis, som de gerne ville dele med os.

I dette temanummer kan du møde en lang række af disse pædagoger. Vi har inviteret Carsten, Marie, Niels-Peter, Victor, Julie og Ina indenfor og givet dem en stemme – så de på forskellig vis kan hjælpe os med at udforske og svare på spørgsmålet: Hvordan står det til med legen?

Igennem tre interviews udfordrer Carsten, Marie og Niels-Peter fx legens forfaldshistorie. Altså den opfattelse, at legens egenart er under pres. At den børnekulturelle legekæde, hvor dåseput og far-mor-børn-lege overleveres

fra de store til de små, er afgang ved døden. Og at udefrakommende krav har gjort pædagoger ude af stand til selv at lege. For de tre er lysende eksempler på, at legekulturen lever i bedste velgående.

'Jeg leger, fordi jeg simpelthen ikke kan lade være', fortæller Carsten Bundgaard Lambek og beskriver, hvordan hans egne legeerfaringer fra barndommen danner grundlaget, når han møder utrygge og udfordrede børn i skolens specialtilbud. Legen bliver hans metodiske adgang til de børn, der ellers har givet op, når det kommer til skole og dét at lære noget. For leg og læring kan og skal ikke skilles ad. De er ikke hinandens

modsatninger, men derimod hinandens forudsætninger. Det perspektiv folder Julie Kirkegaard og Ina Rahtmann på forskellig vis ud.

Julie Kirkegaard peger på, at den stærke læringsdagsorden, der længe har præget det pædagogiske område, har skolet pædagoger i at måle outputs og formulere effekter. Vi må ikke reducere leg til læring, siger hun. Vi skal i stedet tilbage til en mere fænomenologisk orienteret praksis, hvor vi ser legen som et dannelsesrum og ikke som et snævert læringsrum.

En sådan redefinering af legen sker, når pædagoger får tid og plads til at reflektere. Det viser

Ina Rathmann i artiklen 'Her leges – så ingen oprydning for en stund ...'. Her beskriver hun, hvordan pædagogerne på Stjernestuen pludselig får øje på, at deres egen praksis står i vejen for, at børnene kan fordybe sig i legen. Og hun viser, hvordan de gennem en professionel læringsmodel finder måder, hvor de kan skærme legen, så den får bedre vækstbetingelser i børnehaven.

Med stemmer fra praksis, fra forskningen og fra pædagoguddannelsen fortæller vi derfor i dette temanummer, at legen og den pædagogiske diskussion om legens værdi og udtryk er sprællevende!

Længe leve legen ... ■

OM

Jeanette Svendsen
jesv@via.dk

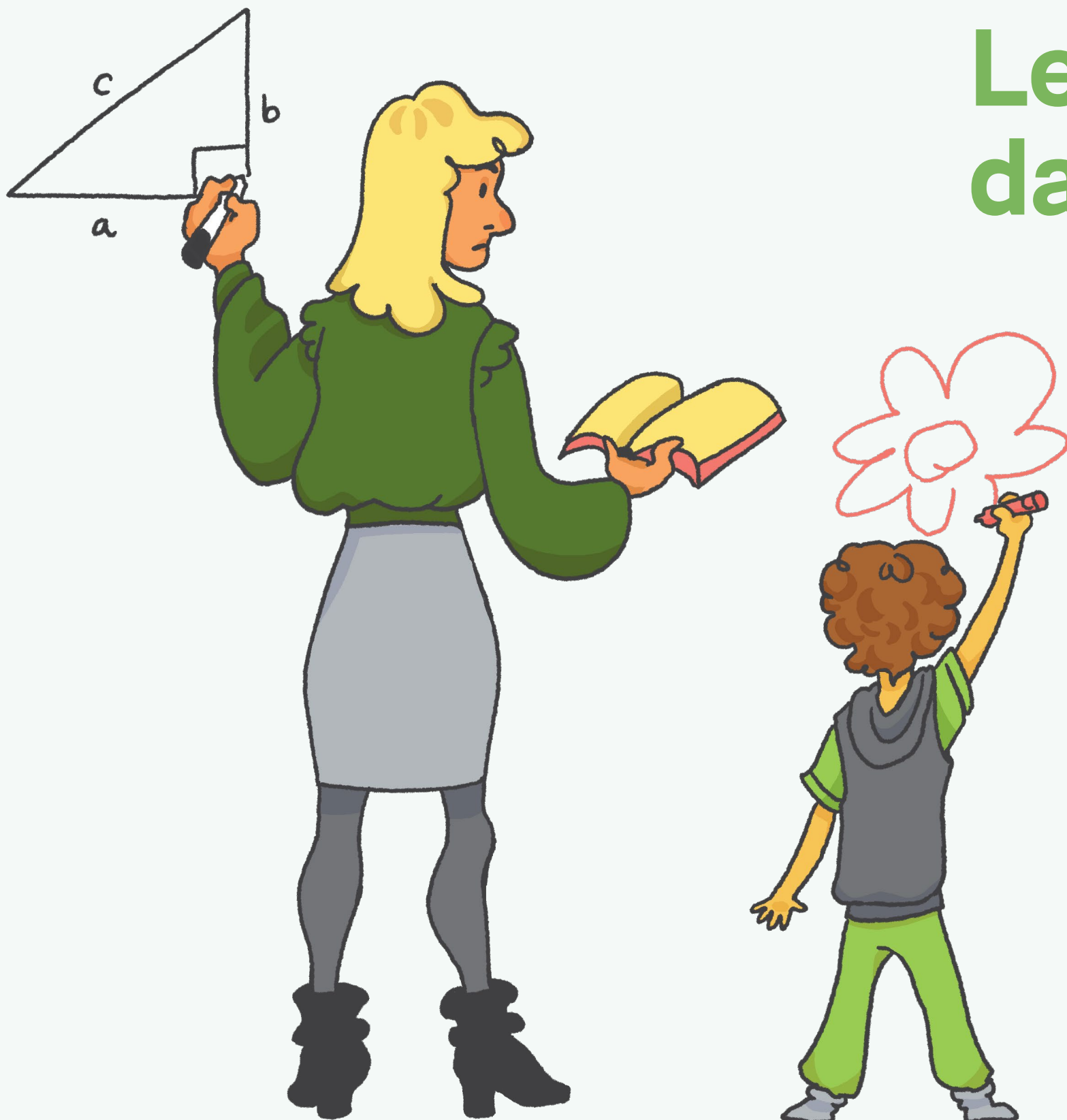
Lektor på VIAPædagoguddannelsen
og redaktør af Pædagogisk Extrakt

Følg os også på **Facebook** og **Instagram** og kom med idéer til temaer, vi skal tage op. Har du selv en vigtig historie at fortælle, så tøv ikke med at kontakte os!

Glæd dig også til kommende temanumre.

LEGEN PÅ DEN PÆDAGOGISKE DAGSORDEN

Af Hanne Hede Jørgensen, lektor VIA Pædagoguddannelsen og ph.d. studerende Designskolen Kolding

Leg på den pædagogiske dagsorden – igen

I en årrække har målstyring og kompetencefokus indskrænket vores forståelse af leg og primært gjort den til middel for læring. Men legen har flere ben at gå på. For legen er også ukontrollerbar og magisk, kompleks og uegennyttig – og helt umulig at definere og måle. Lad os sammen eksperimentere med og udvide vores legeforståelse.

Så skal der leges – igen!

Siden legen har fået plads i den seneste revidering af Dagtilbudsloven, hører vi pludselig om leg alle vegne. Der forskes i leg og udgives bøger om leg i en hidtil uset grad. Pædagoger, lærere og andre professionelle inviteres til den ene conference om leg efter den anden. Selv reklamebranchen ser, med lanceringen af yoghurt til eventyrlystne børn, ud til at have opdaget, at der er

kommet øget spot på leg. Men leg er jo ikke et nyt fænomen i det pædagogiske felt. Den har bare lige som været lidt ude af fokus.

Har legen været væk?

Legen har naturligvis ikke været væk, selvom den er foregået uden for det pædagogiske og politiske spotlight. De fleste børn vil altid søge og finde en mulighed for at komme i leg, og pædagoger i Norden har siden pædagogfagets begyn-

delse haft øje for leg som et fænomen af stor værdi. Det har pædagoger, først og fremmest, fordi de deltager i børns hverdagsliv og derfor ved, at leg er børns foretrukne måde at være i verden på. At betragte et barns leg er at få et glimt ind i et lille menneskes verden. Børn, der leger, opfattes generelt som børn i trivsel. Som et billede på den gode barndom. Derfor er legen selvfølgelig betydningsfuld for pædagoger – både at observere på og skabe rum for.

LEGEN PÅ DEN PÆDAGOGISKE DAGSORDEN

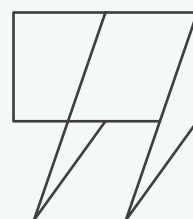

Leg i et børneperspektiv vs den didaktiske leg

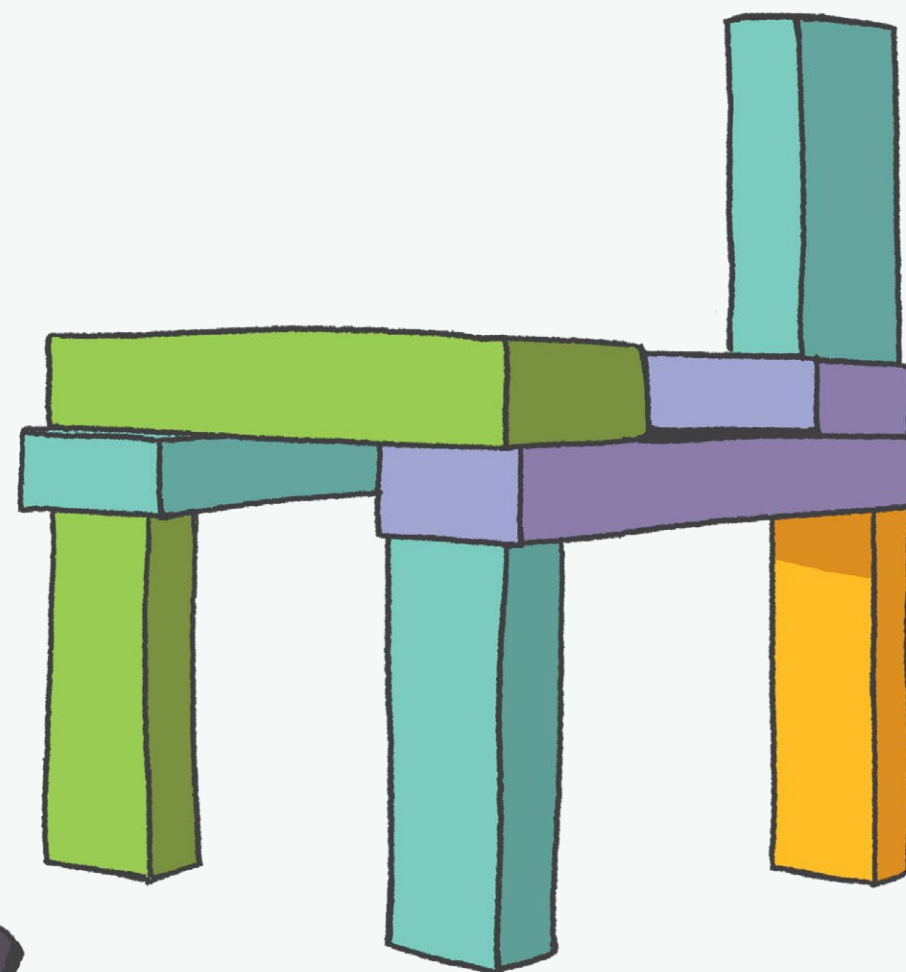
Den form for leg, jeg her referer til, er den leg, der i den nye dagtilbudslov, forstås som grundlæggende for børns hverdagsliv. Det er den myldrende, lattermilde, larmende, fordybede, hittepåsomme og undersøgende leg, der har værdi i sig selv. Og som – forhåbentlig – altid vil været til stede i det pulserende hverdagsliv omkring daginstitutioner, SFO'er og skoler. Forhåbentlig også i de specialskoler og opholdssteder som huser børn, der af den ene eller anden grund har brug for ekstra pædagogisk støtte.

Legen er imidlertid ikke kun et pædagogisk fænomen, der har værdi i sig selv. Leg er også en didaktisk mulighed for at lære børn og unge noget. Gennem leg, siger vi voksne, kan børn udvikle sig og lære mange ting. Når vi på denne måde taler om leg som et middel til udvikling

og læring, kan vi henvise til en bunke af psykologiske teorier, som netop underbygger denne påstand. Derfor rammesættes der også i den pædagogiske hverdag en lang række af voksenstyrede, legende aktiviteter,

Legen har naturligvis ikke været væk, **selvom den er foregået uden for det pædagogiske og politiske spotlight.**

OM

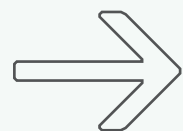
Hanne Hede Jørgensen
hj@via.dk

Lektor VIA Pædagoguddannelsen og ph.d. studerende ved Kolding Designskole og uddannet cand. mag. i litteraturhistorie og dramaturgi.

Hanne er optaget af pædagogisk faglighed, børns institutionsliv, sprog, leg og fortælling.

Hun har blandt andet skrevet bogen "Anerkendende læsning" (2018) og er medforfatter på bøgerne "Pædagogers sprog" (2018), "Pædagogik og fortælling" (2019) og senest "Legens magi" (2019).

LEGEN PÅ DEN PÆDAGOGISKE DAGSORDEN

som voksne tænker, børn kan lære noget af. Legen bruges således ofte didaktisk. Fx i forhold til den pædagogiske læreplan, som i hvert fald tidligere var formuleret ud fra en skarp måltænkning.

De to legeforståelser har altid været til stede i den pædagogiske praksis. Men den didaktiske leg har i lang tid fået al opmærksomhed. Så meget at den ganske har overskygget børns egne lege.

Er der grund til at sætte leg på dagsordenen?

Igennem en årrække – og som en følge af den megen tale om mål, læring, kompetencer og effektivitet – har det primært været den didaktiske leg; legen som middel til læring og udvikling, der har været i fokus. Det er som om hele barnets liv har været foldet ind i en tænkning, der alene interesserer sig for det, der kan måles, vejes, doku-

menteres, kontrolleres og styres. I mange daginstitutioner har der fx været afsat meget tid og opmærksomhed til pædagogstyrede aktiviteter, der kan fremme motoriske, sociale eller sproglige kompetencer. Eller til kreative aktiviteter, der ender ud i et flot produkt, der lige er til at lægge op på Børneintra.

Men hvad med oplevelsen af leg? Af venskaber og glæde? Af latter og eufori? Hvad med alle de eventyrlige, magiske og faretruende erfaringer? Den slags kan ikke måles. Alt det, der sker i børns leg, kan ikke måles, for det viser sig først i løbet af livet, hvad vi kan bruge vore erfaringer og oplevelser til, og om vi har noget at hente frem, når tingene ikke går som planlagt. Derfor er det godt, at legen – vel at mærke den leg, der har værdi i sig selv – er kommet på dagsorden – igen. For barndommens tid skal også give plads til at børns erfaringer med at være til stede i nuet,

med at kunne kaste sig ud i den kaotiske og tumultariske leg og komme hel ud igen. Med at fordybe sig i noget sammen med vennerne, og med at opleve sig uden for tiden, der hele tiden tikker og presser og løber.

Bevar magien og nysgerrigheden

Er der også noget farligt ved, at legen har fået så meget spot? Risikerer vi, at den bliver lidt overbelyst? At vi bliver trætte af at tale og læse og gå på konferencer om leg? Eller endnu værre – at vi taler så meget, at vi tror, vi ved alt, hvad der er værd at vide og forstå om leg?

Når vi taler om leg og især om leg som værdi i sig selv, er det væsentligt at holde fast i, at den ikke er så let at definere eller forstå. I hvert fald ikke i sit fulde omfang. Derfor skal vi sørge for at bevare magien omkring legen. Det vil sige anerkende, at der er noget, vi måske ikke

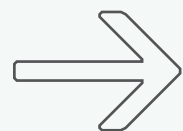

To legeforståelser

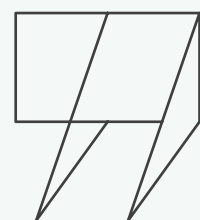
I pædagogisk praksis har der traditionelt altid været to legeforståelser i spil.

- I den ene legeforståelse har legen værdi i sig selv. Her ser vi med børns perspektiver på, hvad der (helt bredt) betyder noget i hverdagen her og nu. Hvad børn er optaget af og glædes ved.
- I den anden legeforståelse er legen et middel til at opnå udvikling og læring. Og her ser vi med et voksenperspektiv på, hvad vi voksne tænker, vil være godt for børn at lære.

LEGEN PÅ DEN PÆDAGOGISKE DAGSORDEN

Den didaktiske leg har i lang tid fået al opmærksomhed. **Så meget at den ganske har overskygget børns egne lege.**

helt kan få fat i og i hvert fald slet ikke omsætte til én entydig teori eller metode. Måske skal vi eksperimentere lidt med vore legeforsåelser. Blive ved med at være nysgerrige. Være villige til at lytte til, hvad børnene egentlig siger om leg. Især når det støder mod det, vi tror, vi faktisk ved. For mon ikke børnene ved, om de leger?

Når et barn fortæller om en fantastisk leg, han har været med i, er det naturligvis væsentligt at lytte. Især hvis det fra vores voksne perspektiv ser ud til, at han har siddet ude ved væggen under hele legen og således ikke umiddelbart har lignet et barn, der deltager i leg. Men hvis han nu selv oplever, at han deltager, kan det så være, fordi vi voksne har et begrænset syn på, hvad det vil sige at lege?

Den omvendte situation kan også tænkes, at et barn løber afsted ude på legepladsen

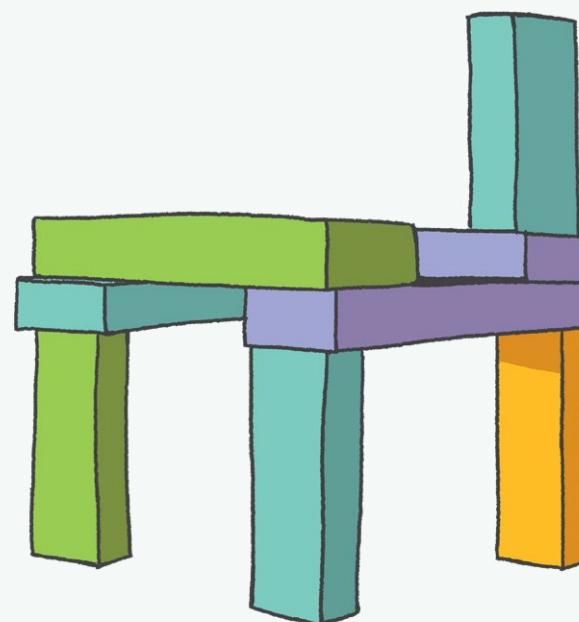
sammen med de andre børn, og så fortæller, at han ikke rigtigt har nogen at lege med, eller at han ikke helt ved, hvad han skal lege. Hvad handler det så om?

Kig på børnene og bliv klogere på legen

For pædagoger og andre voksne, der beskæftiger sig med børn og med leg, er det væsentligt vedvarende at forholde sig nysgerrig over for legen, udforske den sammen med børn og med kolleger, således at vi ikke kommer til at begrænse legen, eller misforstå den eller de børn, der leger.

At blive klogere på leg, bliver man af at se på børn, der leger, spørge børn, deltage i leg og – naturligvis – vedvarende at læse og gå på konferencer om leg. Som professionel må man være up-to-date med nyere legeforskning og teori – både om leg som værdi og om leg som didaktisk mulighed.

Som pædagog har man yderligere en opgave med at hjælpe andre voksne til at flytte fokus fra legen som en udelukkende didaktisk mulighed – til legen som værdifuld i sig selv. Det vil sige formidle betydningen af, at børn får erfaring med glæde, eufori, venskab, fare og gys – alene fordi det har en værdi i sig selv. Ikke fordi de skal lære noget bestemt af det. ■

Sådan støtter du børns leg

- Skab plads til leg
- Læs, lær og bliv klogere på leg
- Observer børnenes leg
  - og overvej hvilke briller, du observerer med
- Bevar magien og eventyret i legen
- Tilføj legeelementer i dit møde med børnene: Fortællinger, ting, missioner og roller
- Pir børns nysgerrighed og vovemod
- Deltag i leg på børns præmisser
- Øv legepraksisser med børn
- Spørg og få børn til at fortælle om god og dårlig leg
- Del praksisfortællinger om leg med dine kolleger
- Formidl legeglæde og legeerfaring til forældre

LEGEN PÅ DEN PÆDAGOGISKE DAGSORDEN

Af Hanne Hede Jørgensen, lektor VIA Pædagoguddannelsen og ph.d. studerende Designskolen Kolding

"Må jeg være med"?

– pædagogers betydning for børns deltagelse i leg i skolen

Leg og udvikling af mere inkluderende legemiljøer i skolen er omdrejningspunktet for mit ph.d.-projekt. I projekt 'Må jeg være med' undersøger jeg sammen med pædagoger, hvordan deres rolle får betydning, når legen skal have en tydeligere og mere inkluderende plads i den understøttende undervisning og i de daglige SFO-aktiviteter.

"Må jeg være med?" er et spørgsmål, som pædagoger, der arbejder i daginstitutioner og skoler, hører flere gange hver dag. For nogle børn bruges spørgsmålet måske mest til at markere, at de har set, at der er en leg i gang, som de vil være med i. Nu kaster de sig så helt og fuldt ud i den. Idet de gør det, falder de ubesværet ind i legens rytme og stemning. Måske har de allerede en idé til noget, de kan bidrage med, for de har genkendt legens orden. De har for-

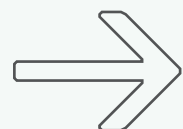
stået, hvad legen går ud på, og hvad den kan rumme. Børn, der ubesværet kaster sig ud i leg, er tit børn, der har stor øvelse i leg. De har så at sige en masse legeerfaring at spille ind med.

For andre børn er spørgsmålet et helt konkret spørgsmål. Henvendt til de børn, der allerede leger, eller til de voksne i nærheden af legen. Måske har barnet ikke forstået, hvad det er for en leg, der er i gang. Barnet vil bare gerne være med sam-

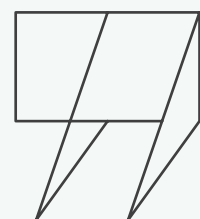
men med de andre børn. Dét barn får ofte et nej fra de andre børn, og selvom voksne beder de andre børn om at tage ham eller hende med, bliver det ikke nemmere for dette barn at finde en måde at deltage i legen på. For hvad nu, hvis ikke man har genkendt og forstået, hvad det er for en leg, der leges? Hvad hjælper det så, at andre siger, at man godt må være med? Hvordan finder man ud af hvad det er, man skal gøre? Ja, hvordan kommer man egentlig i gang med at

LEGEN PÅ DEN PÆDAGOGISKE DAGSORDEN

Børn, der ikke har lært at lege, inden de kommer i skole, **har svært ved at deltage i skolens almindelige hverdagsliv sammen med andre børn.**

øve sig i leg, hvis ikke man har nogen at lege med?

”Må jeg være med” er også titlen på et større forskningsprojekt, der netop undersøger, hvordan der i skolen kan skabes inkluderende legemiljøer, hvor flest mulige børn får mulighed for at øve sig og deltage i leg, alene med det formål at blive bedre til at lege. Som et led i det projekt er jeg særligt optaget af at undersøge pædagogernes betydning for børns legemuligheder. Kan pædagoger fx hjælpe børn med at komme i gang med at øve sig i leg sammen med andre børn – uden vel at mærke at ødelægge det legende i legen? Uden at gøre legen til en voksenstyret aktivitet? Og er der overhovedet plads til den form for pædagogisk arbejde i en skolekontekst?

Forskningsprojektet ”Må jeg være med” er forankret i og ledet af Designskolen Kolding.

Et af projektets helt centrale metoder er da også sammen med pædagogerne at udvikle og afprøve legedesigns.

Legedesigns og legeeksperimenter

Helt centralt i projektet er det, vi kalder legedesigns. Et legedesign er en rammesætning af leg, der tager udgangspunkt i forskellige legetyper og indeholder eksperiment, refleksion, gentagelse. Det vil sige vi leger, reflekterer over, hvad der skete i legen, justerer og gentager.

Når vi tager udgangspunkt i forskellige legetyper er det ikke, fordi vi vil bestemme, at børn skal lege én bestemt type leg over en periode, men sådan at vi sammen kan undersøge, dels hvordan pædagoger kan eksperimentere med deres egne roller inden for en bestemt ramme, og dels hvordan forskellige lege appellerer, stimulerer og udfordrer forskellige børn.

I forbindelse med et pilotprojekt afprøvede vi to legedesigns. Et for bevægelseslege og et for rollelege.

Sammen med pædagoger startede vi med at drøfte nogle særlige kendetegn for de to legetyper. Disse formulerede vi så som designprincipper. For bevægelseslegen var det fx slå-regler, brugen af legemedier som bolde, sværd samt kroppen. For rollelegen var det universer eller scenarier som et køkken/restaurant og en skole, brugen af legemedier som fx køkkenredskaber eller tavler og hæfter samt mulige roller. I begge designs indgik overvejelser om rum, varighed og pædagogers handlinger. Med udgangspunkt i disse principper, lavede vi to forskellige legedesigns. Det vil sige, vi rammesatte forskellige lege på forskellige måder. Derefter gik vi, børn, pædagoger og forskere, i gang med at lege.

Leg i et stemningsperspektiv

Projekt ’Må jeg være med’ tager udgangspunkt i et stemningsperspektiv på leg. Stemningsperspektivet er udviklet af Helle Marie Skovbjerg, professor ved Designskolen Kolding. Hun definerer leg som en særlig praksis, der udøves omkring et legemedie – fx materialer, kroppe, fortællinger.

Legestemninger opstår, når børn sammen gør noget med noget. Fx fægter, slås, forhandler, hopper, leger med sværd, puder, roller, trampoliner, sand. For at deltage i legen og opleve sig i legestemning sammen med de andre børn, skal barnet altså vide, hvad man gør, hvornår og med hvad.

Læs mere om stemningsperspektivet i Helle Marie Skovbjergs: Perspektiver på Leg, Tubine (2016)

LEGEN PÅ DEN PÆDAGOGISKE DAGSORDEN

I legene skete der alt muligt. Blandt andet viste det sig, at mange børn havde det svært med bevægelseslegene, blandt andet fordi nogle af børnene ikke helt kendte slå-reglerne, eller fordi de generelt ikke kunne lide "at dø" eller dømmes ude. For rollelegens vedkommende så det ud til, at nogle af pædagogerne var udfordrede, men der var også pædagoger, der spontant gik ind og hjalp børn med at finde på roller enten ved selv at påtage sig en rolle, eller ved at foreslå et barn at bidrage til legen ved at producere noget til legen, som fx penge til køkken-restaurant-legen.

Rammesætning med plads til eksperimenter

Et legedesign er altså i bund og grund en rammesætning, som kan åbne for en eksperimenterende og undersøgende tilgang til pædagogisk praksis omkring leg. I forskningsprojektet inddrager vi seks forskellige legetyper over en periode på 1½ år. Hvert design varer mellem 6 – 8 uger. Undervejs kan pædagogerne eksperimentere med deres egne roller (igangsættende, rådgivende, legende, iagttagende) eller med at tilføje materialer og legemedier, med at flytte eller udvide rum, åbne for flere eller færre børn, osv. Ideen med at tage udgangspunkt i forskellige legetyper, er altså ikke at styre legens bevægelser og transformationer, men at undersøge om pædagoger – ved at eksperimentere med deres egen legepraksis, med

Podcast – lyt med her

Tema: Pædagogers betydning for børns leg i skolen

Gæst: Hanne Hede Jørgesen, lektor og phd.-studerende

legens kendetegn og de muligheder, som viser sig i skolens rum – kan skabe nye legemuligheder for flere børn.

Pædagogers betydning for børns leg

Børn, der ikke har lært at lege, inden de kommer i skole, har svært ved at deltage i skolens almindelige hverdagsliv sammen med andre børn. Det er, hvad pædagoger fortæller mig. Forskning peger også på, at der er en sammenhæng mellem børns trivsel og inklusion i skolen og deres deltagelse i legefællesskaber. Men hvad kan pædagoger gøre for disse børn? Det ved vi faktisk mindre om. Vi ved derimod, at pædagoger i skole-regi er optaget af mange andre ting end børns leg, fx af understøttende undervisning eller af pædagogstyrede SFO-aktiviteter. Vi ved også, at pædagoger traditionelt har opfattet børns leg, som noget de voksne ikke skal blande sig i.

Denne opfattelse var også i spil i pilotprojektet, hvor nogle af pædagogerne gav udtryk for, at det der med at rammesætte børns leg, er en modsætning. For de børn, der er gode til selv at komme i leg, er det måske en okay betragtning. De skal nok finde på noget af sig selv. Men hvad med de børn, der har svært ved at genkende og forstå legens orden? De børn har brug for at øve sig i leg sammen med andre børn. De har netop brug for pædagoger, der kan hjælpe dem med at finde deltagermuligheder. ■

Projektet kort

"Må jeg være med" er et tværfagligt forskningsprojekt, hvor forskere fra Kolding Designskole (projektledelse), VIA University College, Aarhus Universitet og Nationalt Videncenter om Udsatte Børn og Unge, samt pædagoger og børn fra to skoler i Aarhus Kommune deltager.

Projektet undersøger fire forhold:

- Forskellige legetypers inkluderende potentiale
- Pædagogers betydning for børns deltagelse i leg
- Inkluderende legemiljøer i skole og SFO
- Udvikling af et redskab til at undersøge børns oplevelse af at deltage i leg.

Målet er at bidrage til udvikling af inkluderende legemiljøer i skolen. Projektet løber over tre år og er støttet af Det Frie Forskningsråd.

Læs mere om projektet [her](#)

LEGENS ARTEFAKTER

Af Cecilie Nemeth, adjunkt VIA Pædagoguddannelsen. Foto Jakob Høyen Bjerre.

Unge med autisme- spektrumforstyrrelser i leg med roller, helte og drager

Mange forbinder rollespil med drabelige kostumer og store scenografier. Men rollespil kan også gøres enklere. Stærke fortællinger, kampe og etiske refleksioner kan nemlig også gennemspilles rundt om et hjemmetegnet kort og med tydelige rammer og regler. Og så får unge, der ellers har svært ved at få adgang til fællesskaber, en reel mulighed for at lege med – alt imens de træner empati og social dannelse, fortæller Cecile Nemeth her.

LEGENS ARTEFAKTER

Den legende tilgang til brugen af fortællinger, helte, drager og andre karakterer – **indeholder elementer, der træner empati og sociale kompetencer hos disse unge.**

I spillerummet i Projekt Nexus, Foreningen for alternativ spil i Herning, er lyset dæmpet. Fem unge sidder rundt om et bord med et hjemmetegnet kort og en række figurer er linet op. Jeg sidder ved bordenden og er som spillets leder i gang med at fortælle om den scene, som rollespildeltagerne har bevæget sig ind i. Det er rollespilsaften i Herning, og vi har lige genoptaget det rollespil, som de unge igennem det sidste år har levet sig ind i hver onsdag aften.

“Det er mørkt indenfor i det store tempel”, fortæller jeg spillerne, imens lyset dæmpes inde i rummet. Der er en kort pause, jeg ser rundt på spillerne ved bordet og fortsætter så: “Men da I går indenfor, bades rummet i lyset fra hundredvis af små lanterner, der hænger fra loftet. Det ser ud som lysende stjerner hen over det spejlblanke gulv ...”. Der er stor koncentration rundt om bordet

og deltagerne kommenterer løbende fortællingen med korte kommentarer og udbrud.

Nødvendige fællesskaber

Vi ved fra undersøgelser og fra det helt almindelige socialpædagogiske arbejde, at fritidsaktiviteter løfter unges trivsel. I 2017 bidrog undersøgelsen ‘Det Gode Ungeliv’ også stærkt til den konklusion (Institut for Lykkeforskning 2017). Men ikke alle unge har lige let ved at koble sig på fritidslivet og aktiviteter i sportsklubber eller musikskoler. Og unge med autismspektrumsforstyrrelser (ASF) er en gruppe, der kan have særlig svært ved at deltage i fritidslivet – og dermed få adgang til de vigtige fællesskaber, som følger med fritidsaktiviteter.

Unge med ASF er ofte udfordret, når det handler om socialt samspil, kommunikation og forestillingsevne. Og de har

derfor brug for fritidsaktiviteter, der tager højde for disse udfordringer. Rollespil kan være sådan en aktivitet, viser mine erfaringer fra blandt andet rollespilsklubben Projekt Nexus, hvor jeg er næstformand og aktiv spilleleder. Det vil sige som ansvarlig for at skabe fortællinger og oplevelser i samarbejde med fire til seks spillere i et aflukket tidsrum. Rollespil – og den legende tilgang til brugen af fortællinger, helte, drager og andre karakterer – indeholder elementer, der kan være med til at træne empati og sociale kompetencer hos disse unge; og få dem ind i et vigtigt fællesskab omkring det spil, de er med i.

Struktur og systematik understøtter fællesskabet

Erfaringerne fra rollespilsklubben og også undersøgelsen om ‘Det Gode Ungeliv’ viser, at rollespillet kan være stærkt fællesskabsskabende. Når de unge

OM

Cecilie Nemeth
chne@via.dk

Pædagog, cand.pæd.fil. og adjunkt ved VIA Pædagoguddannelsen

Cecilie er diplomuddannet rollespilsarrangør og arbejder som frivillig arrangør og næstformand i Projekt Nexus, Herning. Hun er forfatter til en række rollespilfortællinger, publiceret på onlineplatformen alexandria.dk.

Cecilie blev i 2019 udnævnt som ‘Årets Ildsjæl’ af Bifrost, Landsforeningen for kreativ udvikling af børn og unge, for sit arbejde med at skabe tryghed.

LEGENS ARTEFAKTER

med terninger og et stramt regelsæt bekæmper drager, orker og landevejsrøvere, så oplever de at blive en del af en fælles fortælling og et fælles mål om at sejre over det onde. Det magiske i det spilrum, som der fx skabes sammen med de unge med ASF, opstår især fordi, der tilbydes en systematik i rollespillet, som det er let for dem at træde ind i.

Ved spillets start, skaber spilleren en figur, der bærer alle de konfrontationer – fx kampen imod den onde troldmand, eller en stor, politisk debat – som de møder i spillet. Figuren er en maske, der ikke er en spejling af den unge selv, men indeholder de evner og mangler, som figuren får tildelt – ens figur behøver fx ikke nødvendigvis at have dårlige talegaver, bare fordi man selv har det. Eller kan være brandstærk, kløgtig, smidig eller udholdende, lige meget hvordan ens selvbillede er. Lige meget

om den unge har en karakter, der er ondskabsfuld eller godhertet, er der ligeledes regler for, hvordan figuren skal træffe valg og kan handle. Med figuren følger sanktioner og muligheder, som gør, at den unge bliver udfordret i forhold til at handle som denne bestemte figur. Og den unge oplever samtidig, hvad det betyder for andre, når han fx handler aggressivt eller med empati.

En situation i spillet, som spillernes figurer skal løse, kræver ikke en ulogisk afkodning – sådan som den ofte er i den virkelige verden. Reglerne i spillet er meningsfulde – både i forhold til kampene igennem spillet, men også når det kommer til sociale interaktioner. Fx da mine spillere senere på aftenen mødte en fortvivlet fange, som forsøgte at snyde dem. Her er det ikke evnerne til at lyve, men terningslag og tal som vurderer om deres figurer tror

på den løgnagtige fange eller ej, og så har de den information at handle ud fra. Reglerne i spillet udvides og gøres mere komplekse undervejs i spillet, men grundstrukturen og intentionen i regelsættet ændrer sig aldrig.

Fortællingens magi

Rollespil forbindes ofte med aktivitet i skoven, hvor sværd, masker og anden udklædning spiller en markant rolle for legen. Ungdomsprogrammet Barda, der blev produceret og sendt på DR mellem 2005-2012, har været med til at give os denne forståelse af, hvad rollespil er og kan.

Det rollespil, som de unge i klubben i Herning mødes om – og som jeg er spilleleder for – indeholder imidlertid kun et sæt terninger, spilleres fantasi og en række regler fra regelbøger. Bordrollespillet – som det kaldes – udfordrer fantasi og forestillingsevne på samme måde

som de store scenarier i skoven, men er langt mere tilgængeligt, både for pædagogen eller spillederen – og for deltagerne. Spillere, der fx har diagnoser indenfor ASF, er skærmet for forstyrrende ydre stimuli, og de kan derfor bedre koncentrere sig om at være i og udvikle fællesskabet, som spilforeningen tilbyder. ■

Fortællingens magi

Denne aften er spillet godt i gang. Jeg flytter figurer på kortet og spørger gruppen af unge spillere rundt om bordet: "Går i alle sammen indenfor i templet nu?" Karsten, der er 22 år og har været med til hver eneste spilaften siden vi startede, ryster på hovedet. "Nej", siger han bestemt. "Jeg bliver i døren til templet, og holder øje med skovbrynet".

Karsten er dybt koncentreret og bliver bedt om at slå et såkaldt perception-slag. Karsten samler sin tyvesiders-terning op og ruller den hen over bordet. De andre følger spændt med og deres ansigter stråler anspændte i det dæmpede lys. Terningen viser tolv, og Karsten lægger hurtigt tallet sammen med tallet på karakterpapiret foran ham. Det papir, der beskriver hans figur i spillet. "Atten", siger han og kigger rundt. "Oh! Et godt slag", stemmer de andre i.

Jeg fortsætter fortællingen ud fra hans slag: I skovbrynet, som du kom fra, ser du silhuetter. De er stadig langt væk, men dit blik er langt overlegent de andre ...". "Løb!" – afbryder en af medspillerne – og ser appellerende på Karsten.

LEGENS ARTEFAKTER

Af Cecilie Nemeth, adjunkt VIA Pædagoguddannelsen

Rollespil set gennem **socialpædagogiske briller**

I Foreningen for alternative spil i Herning får vi nye, unge spillere ind ad døren, hele året rundt. Nogen af dem, med ønsket om at spille rollespil. Og en del af dem med forskellige, sociale udfordringer i bagagen. En mængde af dem med Autisme-spektrum forstyrrelser – det er den gruppe unge, jeg for det meste tager mig af. Fordi mine unge spillere har brug for en anden form for introduktion til spillet, gør jeg mig en række didaktiske, socialpædagogiske og fortæller-tekniske overvejelser, når jeg tilrettelægger og leder spilgruppen hver onsdag aften gennem et år.

De unge er forskellige og har forskellige ressourcer og udfordringer med sig, når de kommer for at spille rollespil. Samlet set

er det dog især svært for dem, når det handler om at finde ind i sociale fællesskaber. Når jeg som ansvarlig rollespilsleder udvikler rollespillet – både selve fortælleforløbet, de enkelte rollespilsaftners struktur og det samlede spils forløb, der strækker sig over et års tid – arbejder jeg derfor på at imødekomme den udfordring.

Struktur og forudsigelighed skaber tryghed

I begyndelsen af spilsæsonen, hvor spillerne ikke kender hinanden så godt, forsøger jeg at skabe tryghed. Jeg opbygger aftenerne på samme måde. Fx er der tydeligt indlagte pauser med bestemte rutiner. Og jeg tager de første gange imod spillerne ved døren, når de kommer og hjælper dem på plads rundt om bordet.

I begyndelsen tilrettelægger jeg også spilfortællingen, så spillerne primært gennemspiller kampe med meget få konflikter. Som spilleleder er det mit ansvar at opbygge forløbet, så det udvikler sig fra gang til gang – og så det udvikler spillerne. Og spillerne omkring bordet bliver derfor løbende udfordret på flere parametre – fx når de efterhånden skal træffe flere og flere etiske og sociale valg i spillet.

Som rollespilsæsonen skrider frem, ændrer fortællingen sig i det mine spillere skal spille. De skal forholde sig til mere komplekse problemstillinger og en række andre udviklede figurer, som i højere grad kræver noget af dem, i forhold til der, hvor de i hverdagen er udfordret.

Alt er fortælleteknisk tilrettelagt, så spillerne oplever, at modstanden er systematisk, genkendeligt og eskaleres i et tempo, hvor de kan følge med. Det hele sker uden, at de sociale- og fællesskabsorienterede løsningsstrategier, der efterhånden udvikler sig i spilfællesskabet, bliver udfordret for meget.

Rollespillet tilbyder de unge med ASF en tydelig ramme, hvor de udfordrer sig selv og udvikler flere sociale kompetencer – og hvor de oplever at være med i et fællesskab. Spilafnternes tydelige struktur og mit pædagogiske blik på målgruppen bidrager til, at det kan ske. ■

Når de unge bekæmper drager, orker og landevejsrøvere, så oplever de, at blive en del af en fælles fortælling og et fælles mål om at sejre over det onde.

LEGENS ARTEFAKTER

Af lektor Kathrine Degn og lektor Christian Bundgaard Svendsen, VIA Pædagoguddannelsen

Legetøj trækker børn ind i legefællesskaber

Vi snubler over klodser og kuglebaner og sukker lidt, når Viola og Vicktor igen diskuterer, hvem der først skal have den nyindkøbte Elsa-dukke. Men måske skal vi blive bedre til at se legetøjet som en aktiv medspiller i børnenes leg – og i pædagogikken. Nyere legeforskning viser nemlig, at pædagoger kan udnytte legetøjets potentiale til at flette flere børn ind i legen.

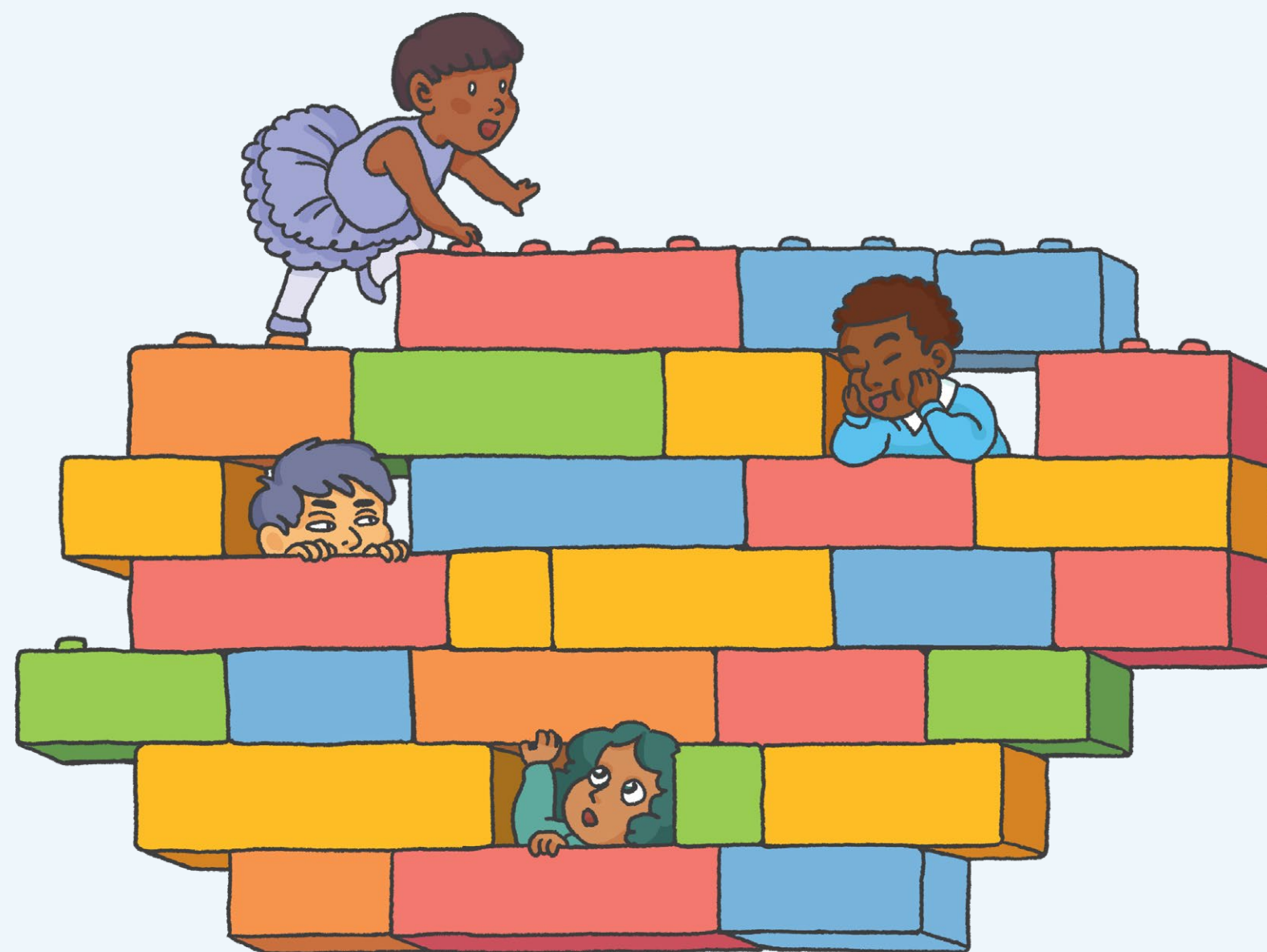
"Jeg er på besøg i en daginstitution. Jeg skal tale med lederen – og jeg finder hende sammen med en masse vuggestuebørn på en af stuerne. Hun har tydeligvis ikke tid til at snakke lige nu. Derfor sætter jeg mig på gulvet – og efter et øjeblik henvender flokkens ældste barn sig til mig: "Magn, magn". Jeg kigger på hans hånd, hvori han holder nogle halvt gennemsigtige trekanter i forskellige farver. "Ja, du har magneter", bryder pædagogen hjælpende ind.

Drengen går hen til mig og begynder at skille de fire tre-kantede magneter ad – bagefter sætter han dem sammen igen. Jeg rækker hånden frem, og han kigger på mig og siger: "Mer' magn, mer' magn". Han rejser sig op, henter flere magneter og giver dem til mig. Flere af de andre børn kommer også med magneter i flere forskellige geometriske former. De giver mig magneterne, og jeg bygger små pyramider og andre figurer, som jeg afleverer tilbage til dem. Figurerne kollapser hurtigt i hænderne på børnene.

De rækker dem tilbage til mig, og jeg begynder forfra. Efter et kvarter er lederen klar. Jeg vinker til børnene og går med hende ud af stuen."

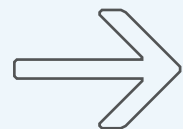
Legetøjets potentialer

'Tag-dit-legetøj-med'-dage er kendt i mange dagtilbud – men legetøjsfrie dage vokser i disse år frem som et populært fænomen og et modspil til det medbragte legetøj i danske institutioner. Legetøjets betydning fylder på den måde i debatten, når pædagoger, psykologer og forældre diskuterer om fidget-spinnere og

LEGENS ARTEFAKTER

racerbiler ødelægger og afsporer børns leg eller om legetøj faktisk kan være med til at inkludere børn i legerelationen. Nyere legeforskning, der blandt andet er inspireret af den franske videnskabsfilosof Bruno Latours aktør-netværks-teori, kan imidlertid være med til at kaste lys på legetøjets betydning i børns leg.

Set i det lys kan pædagoger i højere grad udnytte legetøjets potentiale, når de ønsker at 'flette børn ind i legen'. De kan kort sagt lade legetøjet fungere som en adgangsbillet, når børnene forsøger at finde vej ind i legefællesskaber.

Legetøjets pionér

Et stort forbillede for den danske børnehavetradition er den tyske pædagog Fredrich Fröbel (1782-1852). Fröbel taler om legen som barnets måde at udtrykke sig på og sætter fokus på betydningen af legetøj eller legegaverne, som han kaldte

dem. Barnets første legetøj skulle være en bold, mente han. Fordi bolden, med sit utal af legemuligheder, 'uden sammenligning må kaldes barnets vigtigste legetøj'. Legetøjet måtte følge barnets udvikling, så bolden skulle gradvis erstattes af klodser, som barnet kunne bygge med og derefter af sang- og bevægelseslege, som barnet kunne udvikle sig kropsligt igennem.

Fröbel var en af de første, der mere systematisk analyserede legetøjets pædagogiske muligheder. Siden er forskningen i børns leg med legetøj eksploderet. Og der er ingen tvivl om, at legetøj gør noget ved børn. Det kan vi se i det indledende eksempel, som viser, hvordan et barns leg med magneter tiltrækker en hel gruppe børn, som fletter sig ind i legen. På den måde kan vi iagttage, at legetøj har en nærmest magisk tiltrækning på børn.

Legetøj kalder på børnene

Den norske legeforsker Dag Øystein Nome forsker i legetøjets betydning for børns mulighed for at deltage i leg. Det var pædagogers beklagelser og iagttagelser, der ansporede Nomes interesse for legetøj. Pædagogerne, han talte med, fortalte ham nemlig, at de legetøjsfrie dage i de dagtilbud, hvor de arbejdede, var særligt slidsomme at komme igennem. Især hos de mindste børn.

Nome er i sin forskning inspireret af den franske videnskabsfilosof Bruno Latour. Latour er grundlægger af aktør-netværk teorien (ANT). En teori, der i korte træk går ud på, at mennesker – og de ting vi omgiver os med – er flettet sammen i et netværk, hvor mennesker gør noget ved ting, og ting gør noget ved mennesker. Ting er, ifølge Latour, ikke bare passive artefakter. De optræder derimod som aktører. Det vil sige,

at de inviterer til eller forhindrer bestemte handlinger. Noget kan man lege med i vuggestuen, noget kan man ikke lege med.

For at finde ud af om ting – som fx legetøj – er en aktør, må vi, ifølge Latour, undersøge om den givne ting gør en forskel for menneskets handlemuligheder eller ej. Overført på en pædagogisk praksis, skal vi altså holde øje med, om legetøjet eksempelvis: 'Åbner op for handlinger, opmuntrer til handlinger, blokerer handlinger, støtter handlinger eller udsætter handlinger'. Nome bruger i sin bog "Hverdagshendelsernes pedagogikk" Latours teori i forhold til børns leg med legetøj. Nomes beskriver og argumenterer i sin bog for, hvor stor indflydelse legetøj har på børns leg. Legetøjet kalder på at blive leget med, er en af hans pointer. Præcis som vi ser det i situationen med magneterne i vuggestuen.

OM

Kathrine Degn
kade@via.dk

Lektor VIA Pædagoguddannelsen

Kathrine er uddannet kandidat i pædagogisk sociologi og optaget af børns fællesskaber og fællesskabernes betydning for børns trivsel og læring og børns deltagelses- og handlemuligheder.

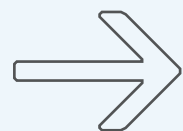
OM

Christian Bundgaard Svendsen
cbs@via.dk

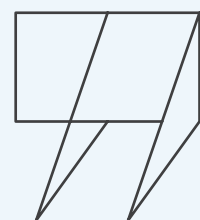
Lektor VIAPædagoguddannelsen

Christian er uddannet filosof og er for tiden optaget af at udvikle filosofisk omsorg for børn i pædagogisk praksis i samarbejde med Daginstitutionen Filosoffen i Holstebro.

LEGENS ARTEFAKTER

Barnet fletter sig sammen med legetøjet, og **barnets alliance med legetøjet** gør det muligt for barnet at flette sig ind i andres børns leg.

Legetøj som adgangsbillet

Set i lyset af aktør-netværksteorien kan vi altså beskrive legetøjet som barnets adgangsbillet til legen. I situationen fra vuggestuen ser vi fx, hvordan legetøjet er først tilstede – og hvordan det trækker eller inviterer barnet ind i en konstruktionsleg. Barnet fletter sig sammen med legetøjet, og barnets alliance med legetøjet gør det muligt for barnet at flette sig

ind i andre børns leg. Og i det aktuelle eksempel lykkes det endda også at involvere og aktivere den voksne.

Lad legetøjet tale

At se børns leg og legetøj i et aktør-netværksperspektiv giver pædagoger nye muligheder for at støtte – og hjælpe børn ind i legen. I stedet for at guide barnet til at byde ind med udsagn som: "Må jeg være med?", når

det forsøger at få adgang til et legefællesskab, så vis i stedet barnet, hvordan det med et stykke legetøj kan flette sig ind i legens struktur. Den sproglige henvendelse kan nemlig afbryde og forstyrre legen og ofte vil svaret på legeforsøgslen derfor blive: "Nej".

I situationen fra vuggestuen så vi modsat, at et helt enkelt stykke legetøj, nemlig den

trekantede magnet, bliver adgangen til legen: Tage imod en trekantet-magnet, sætte den sammen med et par andre, så den ligner en pyramide – og give den tilbage til afsenderen. Hermed er legen etableret, i gang – og involverende. ■

ER DU EN GOD LEGER ...?

Af Jeanette Svendsen, lektor VIA Pædagoguddannelsen

Er du en god leger ....?

Det spørgsmål stillede vi til jer læsere i sensommeren. Og et hav af mails og opslag på Instagram og Facebook afgjorde, at der er masser af dygtige legende pædagoger derude. Vi har besøgt tre af dem. Mød to pædagoger og en pædagogstuderende, der alle er eminente til at lege. Og som ved, hvad legen kan og hvordan de skal bruge legen i deres pædagogiske arbejde.

ER DU EN GOD LEGER ...?

Leg og passion hænger sammen

NATURNØRD

Natur og udeliv er Carsten Bundgaard Lambeks indgang til legen. For højbede og halmballer er en udtømmelig kilde til legende eksperimenter – året rundt.

Hvorfor skal vi lege?

Jeg leger for at gøre børnene trygge. For utrygge børn kan ikke udvikle sig eller lære noget som helst. I legen glemmer de sig selv, de arbejder og handler intuitivt og kan overskue, det de gør. Det gør dem trygge. Og først herfra kan vi begynde at tilføje egentlig fagligt indhold – i hvert fald til den gruppe af elever, som jeg arbejder med.

Hvordan bruger du legen pædagogisk?

For mange elever i min klasse virker undervisningssituationen som en rød klud. De har masser af dårlige skoleerfaringer med sig og ender i låste situationer rundt om bordet og i forhold til kammeraterne, som de ikke kan vikle sig ud af. Da jeg for 1½ år siden overtog klassen her sammen med en kollega, flyttede jeg derfor mit fokus væk fra undervisning og over på social læring og det enkelte barns behov, ressourcer og interesser. Jeg ville give eleverne en hverdag, hvor det giver mening for dem at gå i skole. Og så begyndte jeg at lege med dem.

Jeg laver ingen bundne lege. For mig opstår legen, når vi bygger, graver, laver bål. Og de projekter, vi har gang i, skaber altid plads til uforudsete legespor og masser af læring.

Lige nu er vi fx i gang ude i 'Den skæve have', som vi har etableret uden for klasseværelsets vindue. Vi skal have tømt højbedene, gravet geoginer op, hentet halm på en nærliggende gård, osv. Undervejs finder vi spiselige urter, vi følger åens løb og taler om vandets hastighed. Vi kan slet ikke undgå at tale om, hvorfor bladene bliver brune og falder af. Om gødning og kompostering, om fotosyntese og hvorfor grønkålen overlever vinteren. Der er masser

MØD ...**Navn**

Carsten Bundgaard Lambek

Alder

47 år

Arbejdssted

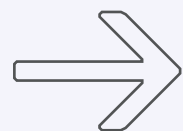
Skolepædagog ved specialafdelingen på Beder Skole i Aarhus Kommune

Uddannet

Tømrer og pædagog fra Jydsk Pædagogseminarium i 2003

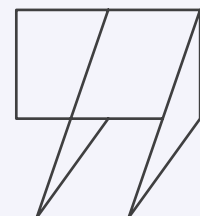
Carsten ejer også firmaet Whisky, Øl og Vin Nørd

ER DU EN GOD LEGER ...?

Det, at kunne lege, handler for mig at se om at bringe sig selv i spil.

Finde dét, man er god til og passioneret omkring – og herefter lære at sætte det i spil i en pædagogisk ramme.

af naturfag og matematik på spil, når vi taler om bæredygtighed eller regner ud, hvor mange kvadratmeter have, vi skal grave, eller hvor mange kubikmeter halm, vi skal hente.

Jeg ved en masse om naturen – og kan skabe historier om den, som eleverne kan lege sig ind i. På den måde er der masser af legende læring i deres hverdag.

Hvad gør dig til en god leger?

Jeg leger, fordi jeg simpelthen ikke kan lade være. Jeg tager mig selv personligt med på arbejde – og jeg er virkelig passioneret omkring det, jeg gør – og derfor er det en leg for mig at lave mad over bål, dyrke chiliplanter eller opfinde en snobrøds-pizza. En legende praksis, som jeg er rigtig god til – og som jeg derfor trygt og roligt kan invitere eleverne med ind i.

Når jeg rammesætter et udemiljø, der giver plads til at være legende og eksperimenterende, tager jeg faktisk udgangspunkt i mig selv som barn. Det var dødsygt at sidde indenfor og glo ud – og jeg identificerer den samme rastløshed og ked-somhed hos mange af mine elever. En rastløshed, der faktisk kan bruges som en driver, hvis vi ser på det som en ressource frem for som et problem.

En tidligere leder sagde engang til mig: "Carsten, du er en fremragende skyttegravskriger. Du er ikke bange for at gå forrest og for at kæmpe. Du kan ikke nøjes med at sidde i bunken og udstede kommandoer". Og det er måske dét, der gør mig til en god leger. Jeg er ikke bange for at prøve ting af. Nogle gange lykkes vores projekter, andre gange går det knap så godt. Men det er en pointe, at vi skal have frihed og plads til at eksperimentere, teste og lave fejl. Alt skal ikke være perfekt, poleret – og fortænkt. Det har de her børn virkelig brug for at lære – og jeg kan være en rollemodel i den sammenhæng.

Kan man lære at lege, hvis man har glemt det?

Ja, det tror jeg faktisk godt man kan. Men i den forbindelse er jeg nødt til sende en kritisk kommentar til pædagoguddannelsen og bede den kigge lidt indad.

Se videoen. Carsten fortæller om at jage fisk, bygge huler og tømmerflåder. Helt uden voksne.

Det, at kunne lege, handler for mig at se om at bringe sig selv i spil. Finde dét, man er god til og passioneret omkring – og herefter lære at sætte det i spil i en pædagogisk ramme. Det synes jeg ikke, jeg gik hjælp nok til under min uddannelse. Tværtimod husker jeg, at vi i

øvelsespraktikken blev sendt ud for at finde et problem, vi kunne forholde os til. Jeg husker, hvor irriteret min underviser blev, da jeg sagde: 'Jeg skal altså ud og ha' det sjovt med børnene. Problemerne, dem behøver vi ikke at lede efter – de skal nok komme helt af sig selv'. ■

ER DU EN GOD LEGER ...?

Jeg har fået øje på, at leg ikke bare er tidsfordriv ...

Hvorfor skal vi lege?

Egentlig har jeg altid tænkt, at leg jo bare var noget børn gør, indtil de er store nok til at komme i skole. Men jeg er godt nok blevet en del klogere, siden jeg startede på pædagoguddannelsen.

Det første forløb på uddannelsen havde fokus på leg og læring. Og i de første mange uger arbejdede vi både teoretisk med leg og udviklede vores egne lege. På den måde er jeg blevet meget mere opmærksom på, hvad leg er, og hvad den kan føre med sig. For leg er jo ikke bare tidsfordriv, som jeg troede. Leg har et formål i sig selv – uanset om det er fri leg eller leg, som jeg fx har planlagt.

Når børn leger i børnehaven, træner de færdigheder. Men legen er meget mere end det. For her danner børnene også deres identitet, de mærker lyst og ulyst, og tester sig selv i forskellige roller. Ja, de bliver ikke bare skoleparate af at lege i børnehaven, de bliver forberedt til livet og udvikler sig som personer.

Hvordan bruger du legen pædagogisk?

I mit arbejde på bostedet har jeg 1:1-tid med en pige, der er hjerneskadet og har motoriske og sproglige udfordringer. Målet er, at vi skal træne sprog og kommunikation og opretholde det funktionsniveau, hun har. Jeg har opdaget, at hun elsker

ØJENÅBNER

Marie fik indblik i legens markante betydning, da hun startede på pædagogstudiet.

MØD ...

Navn

Marie Neergaard

Alder

21 år

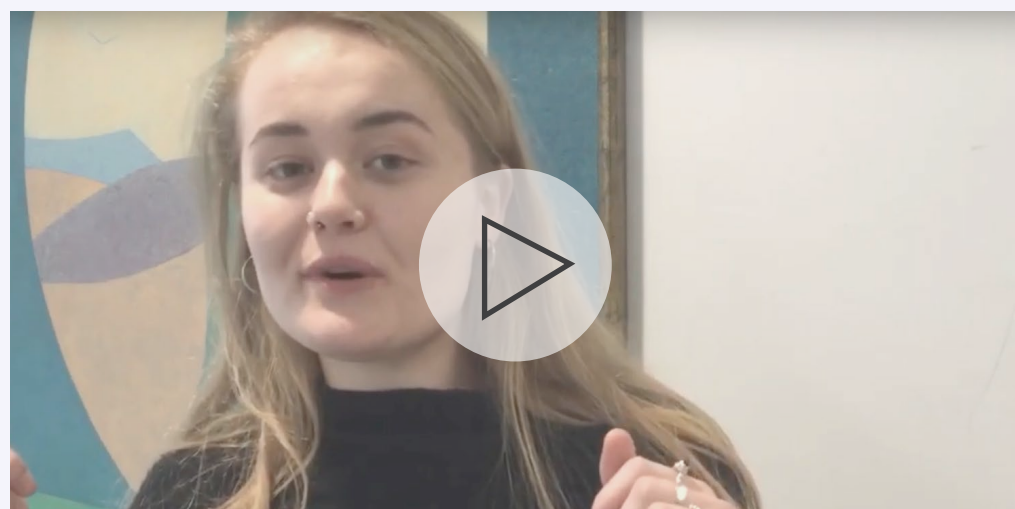
Arbejdssted

Arbejder på et bostedet for unge med senhjerneskader i Randers Kommune.

Uddannet

Første års pædagogstuderende på VIA Pædagoguddannelsen

ER DU EN GOD LEGER ...?

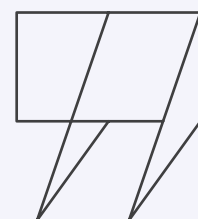
Se videoen. Marie vendte tilbage til det samme legeeksperiment, når hun besøgte bedstefar.

at synge – og tit ligger vi sammen på en madras og laver en imitations-sangle.

Jeg synger en bestemt sang med masser af repetitioner – og efterhånden som vores kroppe og stemmer kommer i gang, så skaber jeg plads i sangen til, at hun kort overtager og synger med. Sangen og vores fælles dans med ord og

rytme bliver et slags legemedie. Og jeg synes, det er total optur, når jeg mærker, hvordan hendes krop responderer ved at slappe mere af.

Legen og den pædagogiske aktivitet, som jo er mit ansvar, smelter sammen i en slags selvforglemmelse, når vi ligger der og synger. Og jeg er overbevist om, at hun oplever, at hendes

Legen og den pædagogiske aktivitet, som jo er mit ansvar, smelter sammen i en slags selvforglemmelse, når vi ligger der og synger.

korte lydlige bidrag er vigtige og meningsfulde i vores kommunikation.

Alt den nye teori omkring leg, som jeg har fået efter start på uddannelsen, hjælper mig med at sætte ord på den aktivitet, som jeg jo egentlig har lavet længe. Bare uden helt at vide, at det kan betragtes som leg.

Hvad gør dig til en god leger?

Jeg var et ret forsigtigt barn, der ikke var vild med at løbe rundt blandt andre. Jeg var meget tryghedssøgende. Men min yndlingspædagog, Mette, forstod, hvordan jeg havde det. Og hun hjalp mig ved at være i nærheden, så jeg turde glide ind i legen og i fællesskabet med

de andre børn. Hun var altid på sidelinjen, når jeg legede. Men med tiden trak hun sig mere og mere på afstand, og til sidst kunne jeg lege uden, at hun var i nærheden. Mette gjorde en kæmpe forskel for mig ved at skabe et trygt rum, så jeg lærte at give slip og overgive mig til legen.

Jeg tror, at den erfaring har gjort mig opmærksom på, hvordan jeg selv kan arbejde med at blive en god leger. At det ikke altid handler om at have en planlagt aktivitet klar – men at jeg, som når jeg synger med pigen på det bosted, hvor jeg arbejder – skaber en trykramme, hvor hun kan udfolde sig og helt glemme sig selv.

Kan man lære at lege, hvis man har glemt det?

Mange af mine medstuderende forbinder det at lege med fjolleri. Noget nyttesløst, vi ikke skal bruge tid på. Men mange af os har helt glemt at lege. Og jeg synes, vi burde træne det meget mere.

Man skal bryde ud af sin skal i stedet for hele tiden at være i sit hoved. For når man leger, giver man slip. Det oplevede jeg også, da vi skulle udvikle vores egen leg.

Inspireret af en leg, vi selv syntes var fed, skulle vi udvikle en grundleg. En leg, som både kunne forenkles og udvikle sig, sådan at den passede til for-

skellige målgrupper og behov. Det var rigtig sjovt, og vi fik idéer til, hvordan vi kunne skrue op og ned for legen. Når man lærer at lege på den måde, får man træning i at lege og et repertoire, som man kan bruge ude i institutionerne. Og det tror jeg er vigtigt, hvis vi skal skabe plads til den frie leg.

Det er nemlig gået op for mig, at der er meget fokus på at dokumentere børnenes læring. Det, tror jeg, truer den frie leg. Og derfor kræver det et sprog, når vi skal begrunde og tale den frie leg frem. Det har vi øvet os på i her på uddannelsen. ■

ER DU EN GOD LEGER ...?

Det handler om at turde sige

JAI!

SCENEVANT

Jeg bruger aktivt evnen til at se legen som en scene, når jeg leger med børnene. Vi kan træde ind i et univers gennem forskellige døre og spille forskellige roller.

Hvorfor skal vi lege?

Legen er grundstenen i hele barnets dannelse. Barnet finder simpelthen ud af, hvem det selv er – og hvem de andre er, når det leger. For i legen over børn sig jo på, hvordan de skal agere i de relationer, de er en del af. De forhandler deres position og berettigelse i forhold til de andre børn.

En af de lege, som børnene bliver ved med at overleve og samle op i børnehaven er 'Far, mor og børn'. Selvom familieformerne udvikler sig uden for børnehaven – så gennemspiller børnene her i børnehaven legen på en helt traditionel måde. Mor har højstatus i legen. Og det barn, der har mor-rollen, kan udstikke ordrer og styrer langt hen ad vejen fortællingen i legen. Far er forvist til jobbet og har ikke meget at skulle have sagt – og hunden har slet ingen replikker, men bliver til gengæld klappet. Rollelegen giver sammenhæng og samhørighed mellem børnene på tværs af alder i børnehavegruppen. De små

lærer af de store, der efterhånden selv afprøver nye roller. Og samtidig giver rollelegen børnene ro til at være i nuet og glemme tid og sted.

Hvordan bruger du legen pædagogisk?

Legen kan åbne døren til barnets verden, som jeg ellers ikke kan få adgang til – især, hvis jeg tør tage udgangspunkt i barnets livsverden og interesse.

For et par uger siden spurgte en eftertænksom og lidt bekymret dreng, om zombier er farlige. I stedet for at svare ja eller nej, fik jeg ham og kammeraterne med på en masse forskellige lege, hvor vi kunne undersøge det spørgsmål. Vi prøvede selv

MØD ...

Navn

Niels-Peter Henriksen

Alder

46 år

Arbejdssted

Pædagog i Legehuset Regnbuen i Tranbjerg i Aarhus Kommune

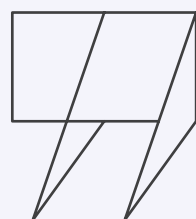
Uddannet

Uddannet pædagog fra VIA Pædagoguddannelsen i 2014

Niels-Peter arbejder også som komiker

ER DU EN GOD LEGER ...?

Når jeg går ind i zombi-legen på lige vilkår med børnene og dykker ned i den, **så glemmer vi helt, at vi er i børnehave.**

at være zombier på legepladsen – og der var vi lidt farlige. Vi tegnede zombier, vi sloges mod dem, osv. Legen – og spørgsmålet om, hvorvidt spøgelser og zombier er det samme og skal behandles på samme måde – fyldte drypvis hen over ugen. Som pædagog fik jeg adgang til nogle af de tanker og spørgsmål, som børnene bakser med. Store eksistentielle spørgsmål. Og jeg hjalp med at opstille universer, komme med eksempler eller anviser lege, hvor vi sammen kunne bearbejde dem og finde svar.

Når jeg går ind i zombi-legen på lige vilkår med børnene og dykker ned i den, så glemmer vi helt, at vi er i børnehave. Den

ligeværdighed, børnene oplever, er med til at skabe relationer både barn-barn og voksen-barn. Vi kan skabe noget sammen, udvikle legen over dage og opfinde den ramme, hvor vi sammen kan blive klogere.

Hvad gør dig til en god leger?
Noget af det vigtigste, man skal kunne, for at være en god leger, er at sige 'ja' i legen og til legen. Blive i legen, så den kan udvikle sig og ikke går i stå.

Jeg har selv lavet teater, drama og stand-up, fra jeg som 8-10 årig blev introduceret for min første dramalærer. Hun var skuespiller og sammen med en gruppe andre børn lavede jeg film, teaterlege og blev udfor-

dret i forskellige roller. Og her lærte jeg at betragte verden fra flere perspektiver, at arbejde improvisatorisk og aldrig sige 'nej' til en scene, som andre inviterede ind i.

Den tilgang bruger jeg hele tiden i mit arbejde som pædagog. På den måde er der mange ligheder mellem at være komiker, som jeg også er, og pædagog. Jeg laver ikke egentlig teater eller skuespil med børnene. Jeg bruger evnen til at se en scene fra forskellige perspektiver, træde ind i den – og dermed åbne den, som min metode.

Ligesom på scenen er nærværet afgørende i legen. Publikum afkoder lynhurtigt, hvis du

ikke er ordentligt til stede. Det samme gør børnene. Når jeg er åben, nærværende og anerkender legen på børnenes præmisser, så bliver jeg en god leger.

Kan man lære at lege, hvis man har glemt det?

Ja, det kan man godt. Men det kræver, at man er åben for input og indtryk. At man tør fejle – og at man tør sætte sig selv på spil. Det kan være svært at kaste sig ud i legeeksperimenter, man ikke helt har kontrol over eller kender udfaldet af, når man er voksen. Og derfor er det ofte lettere at spille sig selv ud af legen.

Jeg oplever, at mange studerende og nyuddannede kolleger

Se videoen. Niels-Peter og hans bror minerede stuen, når de legede bombemænd som børn.

er reflekteret omkring legen og det, der sker mellem børnene. Men de mangler ligesom at få kroppen og forestillingsevnen med. Som når jeg fx spiller min egen passion ud og går på jagt med børnene. Så kan man se mig og en gruppe opslugte

børn snige sig ind på vildtet (en gruppe scootere, der står gemt i krattet i et hjørne af legepladsen) og med geværene korrekt knækket over armen nærmer vi os, tager sigte, skyder og nedlægger byttet ... ■

SKAB LIDT MERE PLADS TIL LEGEN

Af Ina Rathmann, praksisudvikler hos CEPU, Center for praksisudvikling

LEGE ...

HER LEGES!

– så ingen oprydning for en stund ...

Et stresset familieliv og for meget skærmtid blev tolket som årsagen, når børnene på Stjernestuen legede for lidt og zappede for meget. Men PLC-modellen hjalp pædagoger til også at søge efter årsager i deres egen praksis – og nu slipper børnene for hele tiden at rydde op, og legen får lov at fortsætte flere dage i træk.

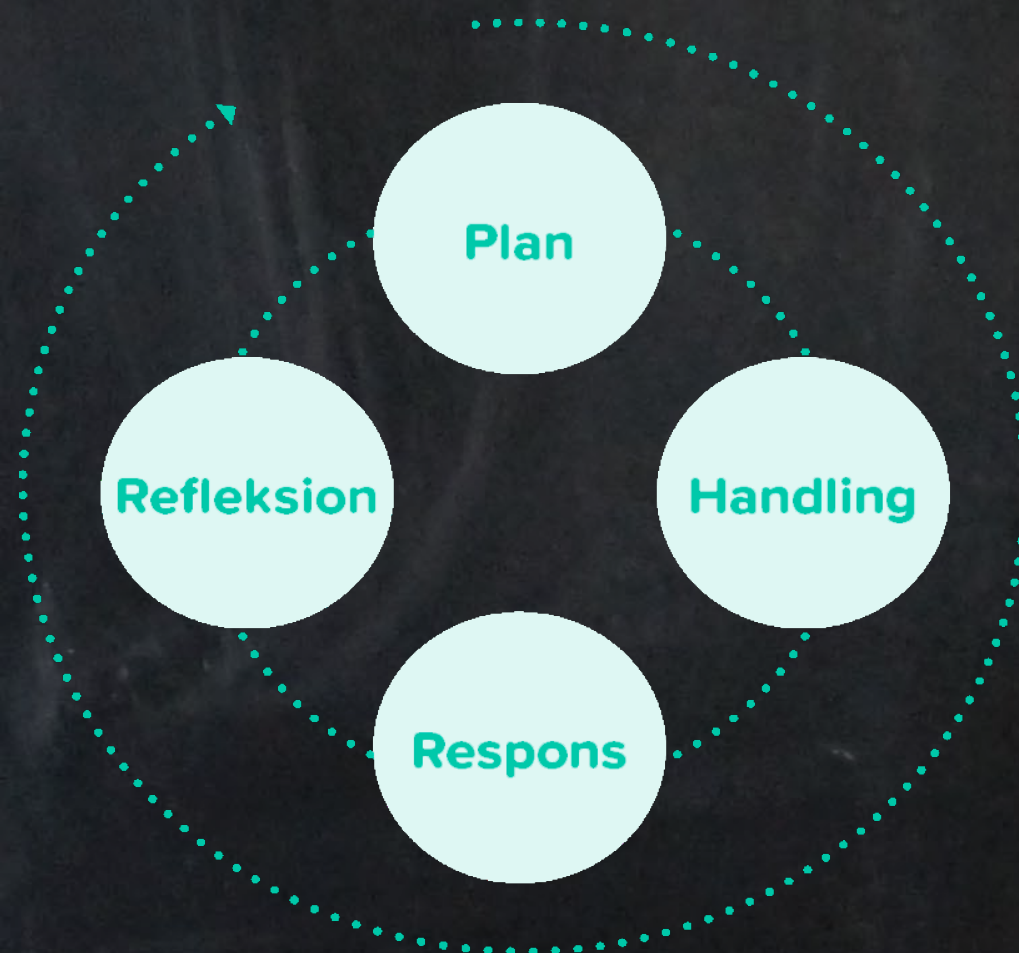
SKAB LIDT MERE PLADS TIL LEGEN

Da jeg som praksisudvikler første gang mødte pædagogerne på Stjernestuen var de enige om, at børnenes leg er udfordret. Når jeg spurgte hvorfor, pegede pædagogerne på samfundsforandringer og stærke læringsagendaer der har domineret feltet i en lang årrække. Det er plausible forklaringer – som dog henter deres forklaringskraft udenfor børnehavens praksis. I denne artikel beskriver jeg, hvordan jeg som praksisudvikler – og sammen med pæda-

gogerne på Stjernestuen – får øje på, at vi også kan lede efter årsager til den ændrede legekultur indenfor – i institutionens rutiner og hverdagslogikker. Og at pædagogerne måske selv er med til at bremse børnenes mulighed for leg.

Ved at bruge den professionelle læringscirkel (PLC) arbejdede jeg, sammen med pædagogerne, struktureret og reflekteret igennem en proces, hvor de undersøgte og afprøvede for-

Figur 1: Professionel læringscirkel.
Se modellens faser foldet ud her.

skellige pædagogiske tiltag. Det førte til, at abstrakte agendaer og værdier om 'mere legende børn' blev konkretiseret, så børnene fik bedre mulighed for både at lære, udvikle sig og danes med udgangspunkt i legen.

Den professionelle læringscirkel som værktøj

I Center for Praksisudvikling er vores opgave at stille en struktur til rådighed, formulere relevante spørgsmål og sikre en god proces, hvor pædagogerne kan finde de svar, som ligger gemt eller glemt i egen praksis. I den proces anvender vi den professionelle læringscirkel (PLC), der er kendetegnet ved fire overordnede faser: Plan, handling, respons og refleksion (se figur 1).

Hos pædagogerne på Stjernestuen er PLC-modellen derfor også det fælles afsæt, da vi tager fat på deres antagelse om, at børnenes leg er udfor-

OM

Ina Ratmann
ina@cepu.dk

Praksisudvikler hos CEPU, Center for praksisudvikling

Ina er uddannet lærer og cand.pæd. psyk. Hun har arbejdet som lærer og AKT-medarbejder i en årrække, inden hun blev konsulent hos Red Barnet og efterfølgende i VIA.

De opdager, at **børnenes lege ofte blev afbrudt af de voksne selv.**

SKAB LIDT MERE PLADS TIL LEGEN

dret i børnehavens hverdag. I den første plan-fase er det afgørende, at få formuleret et reflekteret og konkret lærings- eller forandringsfokus – og derfor starter planfasen med en screeningsproces.

Pædagogernes umiddelbare oplevelse er, at Stjernestuens børn leger overfladisk, kort og til tider lidt zappende. Et nærliggende svar på den udfordring, er ifølge pædagogerne selv, at børn i dag har svært ved at koncentrere sig. Børnenes fordybelse er udfordret af computerlivets hurtige omstillinger og familiens hektisk hverdagsliv.

Disse årsagsforklaringer er plausible, men de er generelle og henter deres forklaringer væk fra den konkrete praksis på Stjernestuen. I screeningsfasen går vi derfor tæt på pædagogernes egen praksis og børnenes legeadfærd. Og ved at stille undersøgelsesspørgsmål som

'hvad leger børnene?' og 'hvorfor stopper legen?' undersøger pædagogerne fænomenet og forsøger samtidig at hente flere og mere konkrete forklaringer fra praksis.

Vi bremser legen og muligheden for fordybelse!

I to uger undersøger pædagogerne deres praksis. Da jeg møder dem igen har deres screening resulteret i mange spændende fund. Men særligt ét fund er overraskende for dem. De opdager nemlig, at børnenes lege ofte blev afbrudt af de voksne selv. Ofte fordi der skal ryddes op, så børnene kan komme videre til noget andet – fx samling, aktiviteter eller frokost.

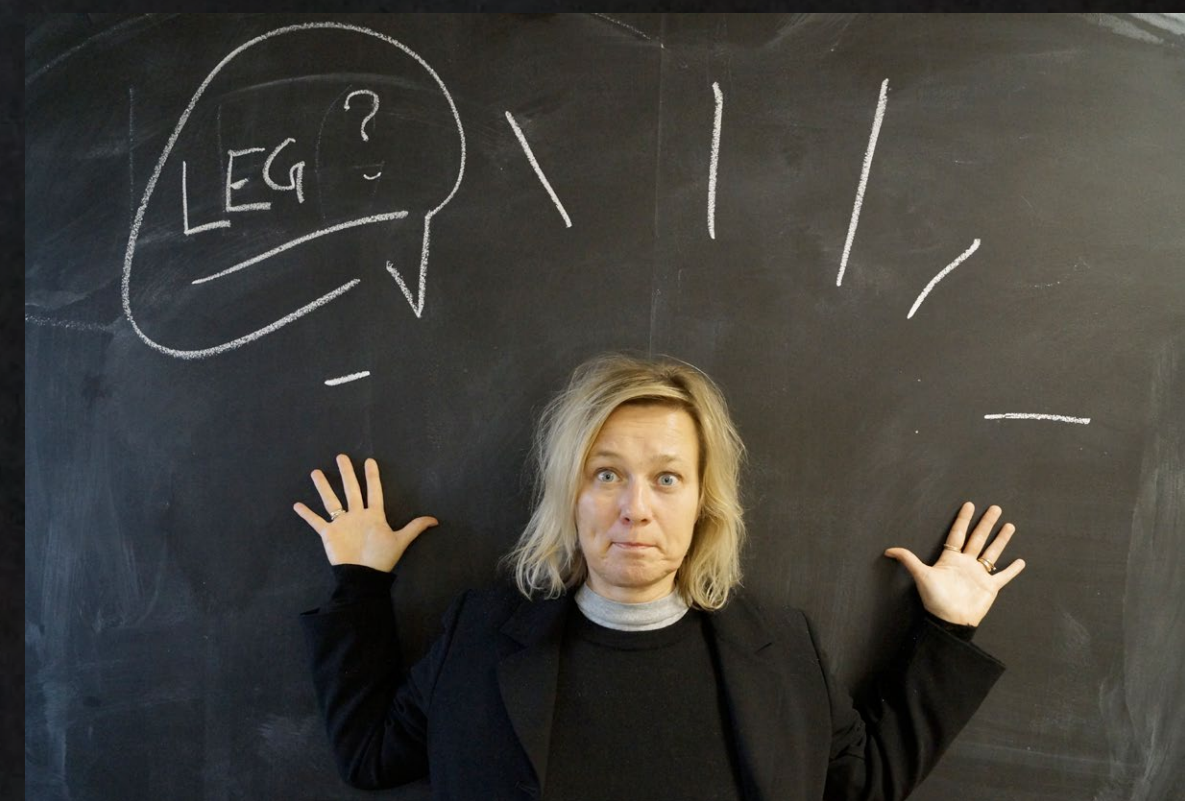
I børnehaven er der mange krav og planer, der skal håndteres og gennemføres. Og pædagogerne fortæller, at de almindeligvis ville stryge direkte til handling på 'lege-problemet' på baggrund af den første eksterne

årsagsforklaring. Vores fælles arbejde med at indkredse og afstemme problemet og den aftalte screeningsfase gav dem imidlertid tid og overskud til at åbne for nye og flere perspektiver. Børnenes perspektiv fik fx lov at vokse frem. Og det stod pludseligt tydeligt for pædagogerne, at børnene gerne ville koncentrere sig og fordybe sig i legen. Men at hverdagslivet i børnehaven med et travlt program udfordrende legen.

CEPU – Center for Praksisudvikling

I Center for Praksisudvikling arbejder vi med udvikling og læring særligt ind i skole- og dagtilbudsområdet. Vi retter fokus på kerneopgaven – for det handler om børn.

Læs mere om CEPU [her](#)

SKAB LIDT MERE PLADS TIL LEGEN

De voksne skal også lære nyt
Umiddelbart ændrede screeningen ikke på pædagogernes opfattelse af, at børnene skulle lære at fordybe sig i leg. Den vigtigste erkendelse var, at børnenes manglende evne til fordybelse ikke alene skulle findes uden for børnehaven, men også indenfor. Det var altså ikke alene børnene, der skulle lære noget nyt – men også pædagogerne selv. På vej ind i PLC-modellens næste fase, handlefasen, talte vi derfor om, hvorvidt de voksnes strukturering af hverdagslivet i børnehaven var blevet til en kedelig, størknet voksenleg. En praksis uden fantasi og mulighed for ændringer i roller og struktur.

Denne spændende betragtning første til et dobbelt læringsfokus. Børnene skulle lære at fordybe sig i leg, og pædagogerne skulle arbejde med at strukturere hverdagslivet i børnehaven på nye måder. De konkrete

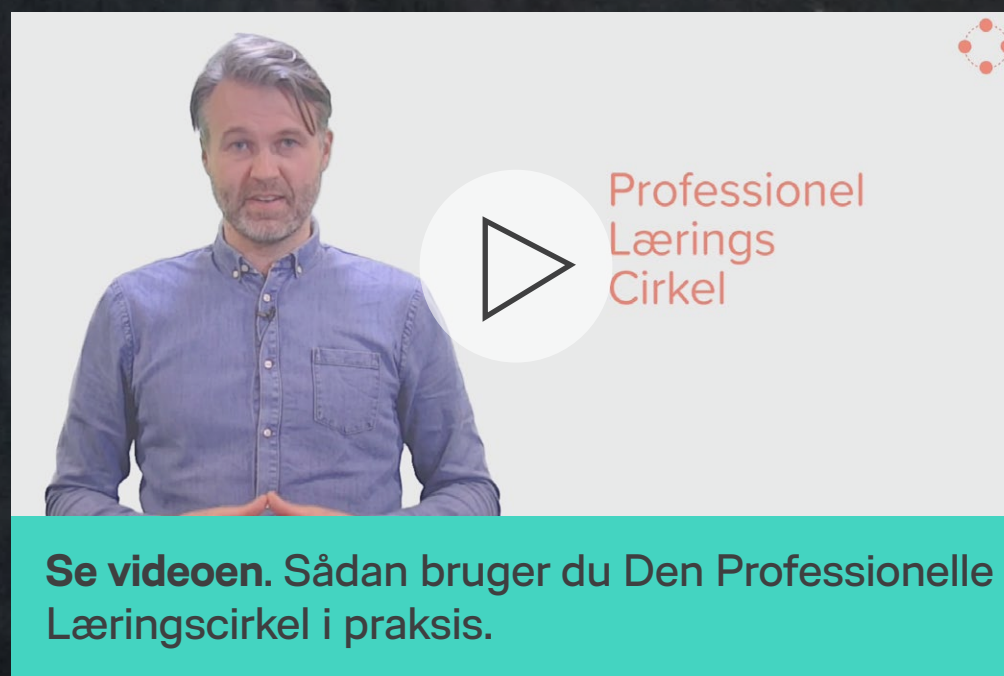
handlinger, som pædagogerne skulle udvælge forud for handlingsfasen, skulle samlet skabe mere ro til legen.

Helt konkret besluttede pædagogerne sig for at ændre deres oprydningsskilt, og de opstillede på den baggrund flere handlingstiltag. Ét af tiltagene var, at en leg kan blive 'stående'. Altså, at opstillede fantasiverdener i klodser eller indhegnede dyr, ikke skal ryddes op – men at børnene skulle have muligheden for at vende tilbage til legen senere på dagen eller næste dag. Børnene kan henvende sig hos pædagogerne og får udleveret et indhegningsbånd og et skilt, hvorpå der står: "Her leges, så ingen oprydning for en stund".

Respons kvalificerer erfaringer
Almindeligvis ville pædagogerne hurtigt springe til refleksionsfasen og gøre sig generelle betragtninger om leg og fordybelse. Men ligesom i den ind-

Det stod pludseligt tydeligt for pædagogerne, **at børnene faktisk gerne ville koncentrere sig og fordybe sig i legen.**

ledende screeningen-fase, så valgte pædagogerne sammen med mig at genbesøge den konkrete praksis i en responsfase. Her delte vi iagttagelser og oplevelser af, hvad vi havde gjort, og hvad det kom til at betyde for dem, vi gjorde det med. Altså børnene.

Og ja, responsfasen gav os meget konkrete svar. Vi kunne fx tydeligt se tegn på fordybelse i børnenes konkrete legeadfærd. Pædagogerne oplevede nemlig børn, som med glæde mødte op i børnehaven om morgenen og med stor interesse genoptog legen fra dagen før. Det krævede koncentration og fordybelse og herudaf udviklede legen sig, og nye lege voksede tilmed frem

blandt børnene. Fx blev en simpel leg med Lego til flere dages leg med kørebaner og transportvogne, som transporterede gods fra bygning til bygning. Denne markante ændring i børnenes legeadfærd blev til genstand for refleksion blandt pædagogerne i processens sidste fase.

Hvorfor virkede det?
PLC-modellens sidste fase handler om at reflektere over og forankre nye erfaringer. Og på Stjernestuen handlede det om at skabe ændringer i børnenes legeadfærd og reflektere over sammenhængen mellem denne nye adfærd og de voksnes ændring i oprydningsskulturen. Flere ting var i spil, men de fleste refleksioner kredsede

SKAB LIDT MERE PLADS TIL LEGEN

om, at pædagogernes respekt for legen var blevet konkretiseret i praksis. Leg, læring og fordybelse var ikke længere noget, som svævede rundt som abstrakte værdier over deres praksis. Respekt for og enighed om netop disse værdier blev nu konkretiseret i et indhegningsbånd og et skilt. Og i konkretiseringen ligger hele forskellen. De fine, men abstrakte tanker om leg og læring, som pædagogerne kender fra fx Den styrkede pædagogiske læreplan, fik liv i hverdagen på Stjernestuen.

Mod til at lege med legen

Gennem PLC-processen gjorde pædagogerne altså to vigtige fund. Ét, der specifikt adresserede børnene og ét, der i højere grad handlede om deres egen læring. Pædagogerne på Stjernestuen fik øje på, at oprydningkulturen var uensigtsmæssig for børnenes muligheder for leg og fordybelse. Og så blev de klar over, at

en konkretisering af de til tider meget abstrakte værdier, som hverdagens praksis skal bygge på, skaber gode læringsmuligheder for børnene.

Det krævede mod at lege med legen, som pædagogerne gjorde på Stjernestuen. Men gennem deres leg med nye oprydningformer fik de konkretiseret den ny politiske lege-agenda, der blandt andet kommer til udtryk i Den styrkede læreplan, til fordel for børnene og deres mulighed for at lære, udvikle sig og dannes gennem leg. ■

SKAB LIDT MERE PLADS TIL LEGEN

Af journalist Hanne Duus, VIA University College, hd@via.dk

Legen falder bare mere naturligt for pædagoger

For Victor Dickers-Eisner er leg, musik og bevægelse en uundværlig del af skolen – og pædagogikken. Med legen kan dansk og matematik glide ned uden tværsdrag. Og, ifølge Victor Dickers-Eisner, er legen på vej tilbage ind i skolen.

”Vi skal slå verdensrekorden i dag. Peter sætter banen, mens Jens er klar til at kaste boldene ud på banen, alt imens pædagogen Victor tager tid. Resten af elevflokket står klar til først at styrte rundt og fordele 20 tennisbolde i små kegler. For dernæst at indsamle dem igen. Hele gamet tager under 25 sekunder. Og verdensrekorden er slået – den var nemlig på fem minutter!”

Det er torsdag over middag på Strandvejsskolen i København. Det er 1. klasse der, sammen

med deres skolepædagog Victor Dickers-Eisner, slår verdensrekorden i – øh – ja, i en leg, som han har opfundet til dagen. En leg der, på god pædagogisk vis, passer til børn i 1. klasse. Men som samtidig har indlagt særlige poster til et par af børnene, der ikke altid har overskud til at deltage på samme måde som de andre børn.

”Legen er bygget op, så der er udfordringer for alle. Og så er det vigtigt, at det er en leg, hvor vi gør det sammen. At vi vin-

der eller taber sammen. Og, at alle har roller, der er vigtige for legen. Også de, der har særlige behov for noget andet. I det her tilfælde er det vigtigt, at både Peter og Jens kan være med i legen. Og, at de har en rolle, der på én gang har betydning i legen, så de reelt er vigtige. Samtidig skal legen tilgodese, at alle eleverne synes, det er fedt og får noget ud af den,” siger Victor Dickers-Eisner.

Pakkeleg fyldt med læring
I december måned er der pak-

keleg. Men i skolen handler det naturligvis ikke kun om at få gaver. Der er rigtig meget både leg og læring i temaet. Alle børn har tegnet et hus, der er puttet i en kasse. Hver dag trækker de på skift et hus, der udløser en pakke. Bagefter bliver tegningerne sat sammen på en fælles 1. klassecollage.

”Det handler om fællesskab. At øve sig i at vente, at kigge på hinandens gaver og huse. Og, at glæde sig på hinandens vegne,” siger Victor Dickers-Eisner, der fortæller, at han til pakkelegen har taget en ’Hvor gemmer nissen sig’-leg med. Den har både motoriske, rytmiske og sociale elementer i sig.

SKAB LIDT MERE PLADS TIL LEGEN

I legen sidder børnene i en rundkreds med et stort elastik imellem sig. Et sted på elastikken er der bundet en lille nisse fast. Et af børnene sidder midt i rundkredsen med lukkede øjne. Imens kører de andre børn elastikken rundt imellem sig, mens de synger om, hvor nissen mon gemmer sig. Når sangen er slut, skal barnet i midten gætte, hvor nissen befinder sig.

”Børnene skal koncentrere sig om, hvor nissen er. Og de skal kunne flytte hænderne hurtigt og følge nissen fra den ene hånd til den anden. Og så skal de også synge en tekst, der er bygget over en blues-rundgang,” siger Victor Dickers-Eisner. Han tilføjer, at legen er med til at styrke børnenes evner til at se, føle og lytte. Og så er legen et godt afbræk i en dag, hvor det kan være hårdt at sidde stille og koncentrere sig i flere timer.

”’Hvor-gemmer-nissen-sig’ er en kombination af finmotorisk træning og sociale færdigheder. Grebet om og efter nissen er med til at styrke grebet om blyanten. Det er også med til at lære børnene at aflæse mimik. Nogle sidder helt spændt og andre strammer grebet. Mens andre igen giver slip på elastikken for at klø sig. Okay – så har de nok ikke nissen,” griner Victor Dickers-Eisner.

Legen er på vej tilbage Ifølge ham er der så mange lavthængende frugter i legens væsen. Og dem skal skolen plukke og benytte sig af. Men skolekulturen skal ses efter i sømmene. For lærerne kan blive bekymrede for, om de nu når deres mål, deres matematikpensum, etc. ”Nu har jeg været skolepædagog i 4-5 år, og jeg kan tydeligt se, at når du bruger legen, sker det trivsel. Og der er bare ikke nogen læring, hvis ikke der

er trivsel i klassen. Hvis der er en dårlig stemning i klassen – hvis børnene ikke er gode venner; så er der bare en blokade i klassen som helhed. De forstår ikke en fælles besked. De forstår ikke, hvad der skal ske. De kan ikke afkode hinanden” siger Victor Dickers-Eisner og uddyber, hvordan han ser fremtiden for legen i skolen og pædagogikken.

”Legen falder umiddelbart mere naturligt for pædagoger end for lærere. Og det sætter naturligvis sit præg på skolen, for pædagoger har jo ikke været inde i skolen i så mange år. Men det ser fornuftigt ud; skolekulturen er i gang med at lære det. Fritidspædagogikken vinder mere og mere ind, og her er der jo masser af leg,” siger Victor Dickers-Eisner, der udover at være skolepædagog også underviser pædagoger i rytmik, musik og bevægelse i Rytmikbanditterne. ■

Legen er med til at styrke børnenes evner til at se, føle og lytte. Og så er legen et godt afbræk i en dag, hvor det kan være hårdt at sidde stille og koncentrere sig i flere timer.

OM

Victor Dickers-Eisner
kvikvictor@hotmail.com

Victor er uddannet musik- og idrætspædagog, samt musikleærer i indskolingen fra pædagoguddannelsen Frøbel i 2015. Han arbejder som skolepædagog på Strandvejsskolen i København.

Victor har efteruddannet sig på Rytmisk Musikkonservatorium og på Gøssels uddannelse i musikalsk og motorisk udvikling. Derudover er han certificeret for DGI-Idrætsinstitutioner, ligesom han har undervist på den Kongelige Balletskole og været trompetist i Tivoligården og er kapelmester i Zirkus.

SKAB LIDT MERE PLADS TIL LEGEN

Af journalist Hanne Duus, VIA University College, hd@via.dk

Vi stjæler legen tilbage

De kalder sig rytmikbanditterne. De er uddannet i Gøssels rytmiske univers og sammen har de fire rytmikpædagoger dannet firmaet Rytmikbanditterne, der har som mission at lave rytmik og få legen ud til børnene igen.

Sammen med tre studerende fra Gøsselskolens 3-årige efteruddannelse, har Victor Dickers-Eisner skabt firmaet Rytmikbanditterne. Her udbyder de kurser og certificerer daginstitutioner, der gerne vil arbejde med rytmik, musik og bevægelse.

”Vi fire har slået os sammen, fordi vi vil have leg og musik tilbage i det pædagogiske arbejde. I musikken, rytmen og bevægelsen er der så meget brugbart materiale, som vi bare har glemt. Der ligger så meget

godt materiale, der blev udviklet tilbage i 70’erne, og som ingen bruger mere. Hele det spændende område har stået stille i 10-15 år. Det sætter vi en stopper for. Vi har lavet et statement:

Rytmikbanditterne stjæler legen tilbage! – Fordi vi synes, at den mangler”.

Der er et klart behov for leg i pædagogikken

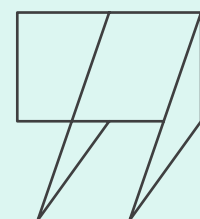
Rytmikbanditterne laver kurser og certificerer daginstitutioner, der vil bruge musik som red-

skab til at lave samlinger. Institutioner, der ønsker at have det som et grundfundament i deres institution.

Og de gør det, fordi de oplever, at der er et behov for at finde ind til rytmikken, musikken og legen igen. Det har været glemt væk. Og de pædagoger, de underviser, er begejstrede og spørger undrende – hvorfor har vi ikke vidst det her noget før?

”Da jeg sluttede på pædagoguddannelsen i 2015, var det

SKAB LIDT MERE PLADS TIL LEGEN

Når de forlader indskolingen, **leger de ikke mere.**

musiske og legen skåret helt ind til benet. Så lige nu har vi en mission med at fortælle pædagoguddannelsen, hvor vigtigt det er at få det tilbage i uddannelsen. Og vi har jo tiden med os – for nu er leg kommet på dagsordenen. Musik, leg og bevægelse er blevet et lovkrav – og nu skal vi have det tilbage. Nu er det legalt at lege i en hel time – også i skolen,” siger Victor Dickers-Eisner.

Vi glemmer legen, hvis ikke vi passer på den
 ”Indtil tredje og fjerde klasse vil børnene gerne lege. Men når de forlader indskolingen, leger de ikke mere. Det er en problematik, vi skal tage op. For vi kan

sagtens få børn til at lege – helt op til niende klasse. Det er blot et spørgsmål om kulturen på skolerne,” mener Victor Dickers-Eisner.

Han forklarer, hvordan man oplagt fx kan bruge musikken igennem et helt skoleliv. Også den samme musik – bare det er godt. Selv bruger han musik, han har lært i forbindelse med sin efteruddannelse hos Gøsselskolen og på Rytmsk musikkonservatorium.
 ”I de små klasser starter du med at lege og lære nogle sange at kende. I tredje klasse begynder du så med akkorder på marimbaer og trommer – og alt muligt. Og så kan du bare

køre det op og sige: Nu skal du spille det på bas. Fordi, når du hører, hvor fede numrene er. Indspillet af de fedeste musikere. Så tænker du bare: Det her, det er fedt! Og det er lige til

at gå i gang med,” siger Victor Dickers-Eisner, men tilføjer med en bekymret mine, at jo ældre vi bliver, jo mere glemmer vi legen. “Og det bliver det næste, hvor vi skal gøre en indsats.” ■

MISSION

Vores mission er, at reaktualisere legen og rytmikken i det pædagogiske arbejde. Det handler om at ændre kulturer.

Rytmikbanditten

- Rytmikbanditterne er en gruppe af musikuddannede, der bygger på Astrid Gøssels musikpædagogik.
- Rytmikbanditterne certificerer daginstitutioner, der ønsker at blive en musik-, bevægelses- og legeinstitution.
- Med en certificering som Rytmikbanditinstitution oparbejder institutionen en rytmikultur, som giver musiske rødder og grobund for understøttende udviklingsarbejde på daglig basis.
- Rytmik er en kultur, en måde vi er sammen på, et musikalsk fællesskab, en arbejds metode, en måde at understøtte børns naturlige udvikling. Et redskab til lystbetonet leg, hvor både det enkelte barn og fællesskabet er i fokus.

Læs mere om Rytmikbanditterne [her](#)

SKAB LIDT MERE PLADS TIL LEGEN

Af Stine Del Pin Hamilton, VIA Pædagoguddannelsen og Birthe Nielsen, børnehusleder og pædagog, Børnehuset Teglgården. Foto: Karoline Back Rasmussen

LEGEKUNSTPROJEKT

skal styrke æstetik, leg og dannelse i dagtilbud

Det nationale projekt *Legekunst* skydes i disse måneder i gang over hele landet med et mål om at styrke kunst, kultur og æstetiske processer i dagtilbud. Et tæt samarbejde mellem kunstnere, pædagoger, studerende og forskere skal sikre, at legen og kunsten både folder sig ud i børnegrupper i landets dagtilbud – og samtidig skaber ny viden om æstetiske processer og leg.

Det er mandag – og der er møde i Legekunst-projektgruppen på Viborg Rådhus. Her fortæller en af de involverede kunstnere, der er med i det første forløb i projektet, at hun allerede nu føler sig udfordret i sin rolle som kunstner.

”Jeg kommer jo ikke bare ind i børnehaven med et forløb og skal fyre det af. Jeg skal undre mig og reflektere sammen med pædagogerne og med afsæt i børnene.” Hun oplever kort

sagt, at hun skal tænke mere åbent, end hun plejer i de kunstneriske processer.

Den regionale legekunstkoordinator, der også sidder med om bordet, peger på, at det er jo netop er hele drivkraften i projektet. For målet er, at kunstneren og pædagogerne i den enkelte vuggestue eller børnehave får reflekteret over, hvilke roller og muligheder, der ligger i deres samarbejde. Hvordan de

æstetiske processer, som kunstneren kan bidrage til, netop får mest mulig betydning ind i børnenes lege i hverdagslivet.

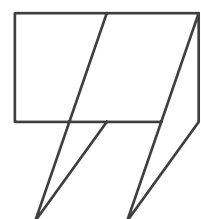
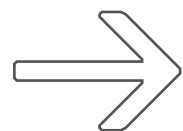
Det bærende i Legekunstforløbene er således en fælles og systematiseret undren – suppleret med en række refleksionsværksteder. Og samlet set skal denne afsøgende tilgang understøtte samarbejdet mellem pædagog, kunstner og andre aktører.

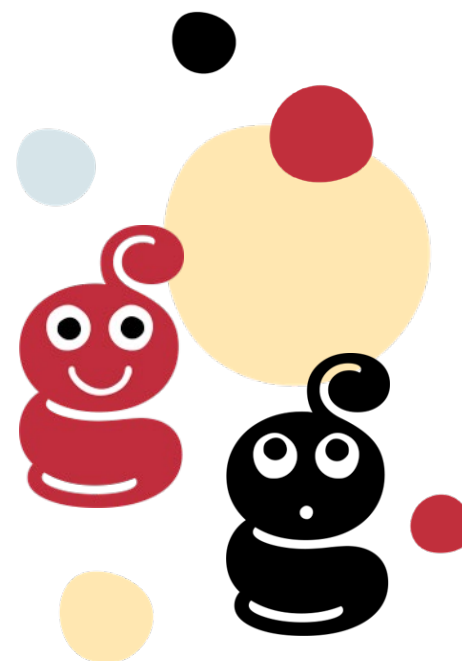
ANIMATION

I Børnehuset Teglgården er leg med animation med til at gøre børnene mere undersøgende.

SKAB LIDT MERE PLADS TIL LEGEN

Den særlige fortælleform, som alle aktører i projektet arbejder med, kaldes 'Snip, snap, snude og ude-fortællinger.

Snip ...

Snip udgør en særlig type af fortællinger og er den røde tråd i fortællingen. Den særlige fortælleform, som alle aktører i projektet arbejder med, kaldes 'Snip, snap, snude og ude-fortællinger'. Fortællingerne er knyttet til de forskellige faser i Legekunstforløbene og undervejs bidrager fortællingerne løbende til at dokumentere og illustrere, hvordan pædagoger og kunstnere, kunstvejledere og studerende sammen med børnene arbejder med leg og kunst i den daglige praksis.

Snip-fortællingen er den indledende beskrivelse eller fortælling, som hver af de deltagende institutioner laver. Her opsummerer lederne, hvad institutionens motivation for at undersøge og inddrage æstetiske aspekter i børnenes hverdagsliv er. Snip-fortællingen belyser både lederens, pædagogernes, forældrenes og ikke mindst børnenes perspektiver – og formulerer et undrende afsæt, der lægger op til udforskning og refleksion i forhold til mødet mellem kunst, kultur og institution.

Ud fra snip-fortællingerne formulerer alle involverede institutioner herefter et konkret spørgsmål, som tager afsæt i deres motivation for at arbejde med æstetiske processer.

I Børnehaven Teglgården, hvor kunstneren fra det indledende projektmøde arbejder med et legekunstforløb, er det bærende spørgsmål i snipfortællingen fx: Hvordan kan animation være med til at understøtte børns nysgerrighed og undersøgelse af rummet?

OM

Birthe Nielsen
bini@viborg.dk

Pædagog og leder af Børnehuset Teglgården

Birthe er både tovholder og vejleder i legekunstprojektet.

Hun har stor erfaring med at deltage i projekter med fokus på æstetiske processer i børnehaver.

OM

Stine Del Pin Hamilton
stha@via.dk

Lektor VIA Pædagoguddannelsen

Stine underviser på pædagoguddannelsen og er legekunstkoordinator i projekt Legekunst. Stine er optaget af børnemiljøer i dagtilbud.

SKAB LIDT MERE PLADS TIL LEGEN

LegeKUNST

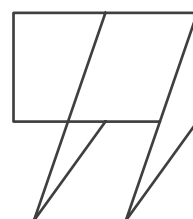
Snap ...

Undervejs i Legekunstprojektet opstår der en række såkaldte snap-fortællinger. Snap-fortællingerne tager udgangspunkt i det spørgsmål, som pædagerne formulerede i snipfortællingen – og bliver løbende udfordret i samarbejdet mellem kunstner, pædager og børn i den periode, hvor legekunstprojektet kører. Snap-fortællingerne rummer således billeder, lyd og små praksisfortællinger, der samles undervejs i forløbet med børnene. Og disse fortællinger understøtter og flettes efterfølgende ind i såkaldte refleksionsværksteder,

hvor de forskellige parter drøfter de æstetiske legeprocesser, de har været en del af sammen med børnene.

Snude - og ude ...

Snude-fortællingen er en overordnet og sammenfattende fortælling om forløbet med børnene. I projektet i Teglgården er snudefortællingerne af gode grunde endnu ikke skrevet, fordi lege- og læreprocesser stadig er i gang. Lederen i Teglgården har imidlertid ansvaret for at formulere snudefortællingen, når projektet når sin afslutning. Den sidste og afsluttende fortælletype er ude-fortællingen.

Det er en vigtig pointe, at både forskere og studerende bliver involveret i de konkrete forløb og processer.

Projektet kort

LegeKunst er et landsdækkende projekt, hvor dagtilbud, kunstnere samt kulturinstitutioner, studerende og forskere skaber miljøer i dagtilbud, der har fokus på leg, dannelse og æstetiske processer.

20.000 børn er involveret i 18 kommuner. Projektet løber over fire år frem til 2023.

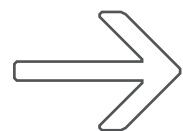
Kulturprinsen er projektleder. I Region Midtjylland koordineres Legekunst af tre legekunstkoordinatorer, der er tilknyttet VIA pædagoguddannelserne i henholdsvis Viborg, Aarhus og Ikast.

I alle kommuner udnævnes desuden lokale legekunstvejledere, der følger legekunstprojekter i de enkelte dagtilbud

Læs mere om legekunstprojektet og hent inspiration [her](#)

SKAB LIDT MERE PLADS TIL LEGEN

Udefortællingen formuleres af den udefrakommende lege-kunst-vejleder og bidrager med en overordnet beskrivelse og refleksion over forløbet i institutionen på et mere organisatorisk plan. Målet er, at samlingen af udefortællinger kan fungere som inspiration på tværs af institutionerne og for andre dagtilbud, der ikke direkte er involveret i projektet.

Samskabelse og forskning på flere niveauer

Som snip-, snap-, snude- og ude-metaforen illustrerer, så arbejder de forskellige aktører i Legekunst-projektet metodisk på sammen at skabe en ny legepraksis, ligesom de også sammen vil afdække og konstruere ny viden om, hvordan møder mellem børn, dagtilbud og kultur kan se ud.

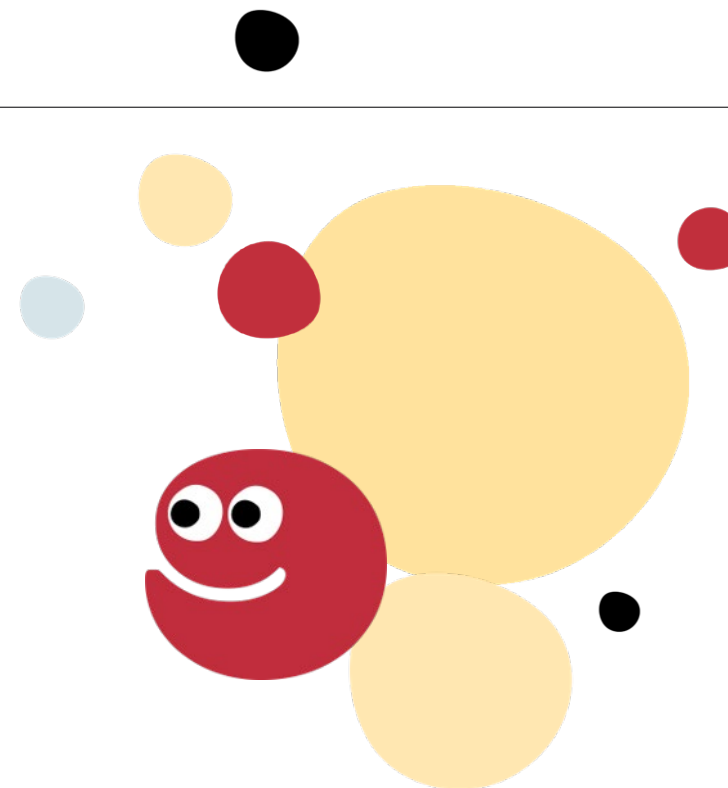
Det er en vigtig pointe, at både forskere og studerende bliver involveret i de konkrete forløb og processer, der foregår

i dagtilbuddene. Især fordi de på meget forskellig vis bidrager til og kvalificerer de nye legepraksisser. Forskerne sætter fx fokus på legen og de eksperimenterende æstetiske processer, mens de studerende bidrager helt praktisk på lege-kunstdage og planlægger og gennemfører en legekunsthøjsfest som en del af deres studie.

Legekunst-projektet har et mål om at styrke æstetiske aspekter i børns leg i hverdagens dagtilbud. Som beskrevet ovenfor skal det gerne ske med afsæt i afsøgende og åbne processer, der har fokus på børn og pædagogers motivation og interesse. En af forudsætningerne for, at det kan lykkes, er, at alle interessenter omkring dagtilbuddene bidrager konstruktivt.

Legekunst-projektet strækker sig over fire år – og det giver håb om, at der med den tids-horisont kan etableres nye og

stærke samarbejdsflader på tværs af kommuner, dagtilbud, kunstnere og forsknings- og uddannelsesinstitutioner landet over. Et samarbejde, der reelt kvalificerer og styrker æstetikken i børns lege i dagtilbuddene. ■

Kontakt en af lege-koordinatorerne

Henriette Blomgreen
hkl@via.dk
VIA Pædagoguddannelsen
i Aarhus

Michael Nygaard Sander
mnsa@via.dk
VIA Pædagoguddannelsen
i Ikast

Stine Del Pin Hamilton
stha@via.dk
VIA Pædagoguddannelsen
i Viborg

SKAB LIDT MERE PLADS TIL LEGEN

Af Stine Del Pin Hamilton, VIA Pædagoguddannelsen og Birthe Nielsen, børnehusleder og pædagog, Børnehuset Teglgården

LEGEKUNSTVEJLEDER får bærende rolle

En af de centrale funktioner i Legekunst-projektet er legekunstvejlederne. Kunstvejlederen er i mange tilfælde en pædagog eller en kulturmedarbejder i kommunen, der er koblet på alle legekunstforløbene i den konkrete kommunes institutioner. I Viborg Kommune er Birthe Nielsen legekunstvejleder. Udover at være leder i Børnehuset Teglgården har hun således det overordnede ansvar for at følge de Legekunstprojekter, der sættes i gang i Viborg kommune.

Birthe Nielsen er med ved opstart af de lokale legekunstforløb og deltager i nogle af de såkaldte refleksionsværksteder, der løbende afholdes. Det er også hendes rolle at hjælpe pædagoger og den

tilknyttede kunstner med at holde fokus på æstetik, dannelse og leg igennem forløbet i institutionerne. Birthe Nielsen har derudover ansvaret for at følge med i de snip-, snap-, snude-fortællinger, der løbende opstår og udvikles igennem Legekunst-projektet i den enkelte vuggestue eller børnehave – ligesom hun har det afsluttende ansvar for at skrive de ude-fortælling, som opsummerer og afslutter projekterne i de enkelte dagtilbud.

Sparring og uddannelse af flere vejledere

Birthe Nielsen har allerede stor erfaring med at arbejde med kunst, kultur og æstetik fra tidligere projekter og hun brænder for samarbejdet mellem kunstnere og dagtilbud. Hun

trækker derfor på sin store erfaring og viden fra tidligere, når hun bistår med rammesætning, organisering og deltagelse i de nye Legekunst-forløb.

Igennem projektperioden mødes Birthe Nielsen med andre vejledere i hele regionen og på tværs af landet for at udveksle erfaringer om vejlederrollen og for at udvikle viden på tværs af projekterne. Målet er, at der gennem den fireårige projektperiode skal uddannes flere kunstvejledere, der kan supplere og udvide Birthe Niensens og de andre vejlederes arbejde og bidrage til, at den nye legekunstpraksis bliver solidt forankret i dagtilbud i Viborg kommune såvel som i resten af landet. ■

Min opgave er at forankre den nye legekunstpraksis lokalt og nationalt.

SKAB LIDT MERE PLADS TIL LEGEN

Af journalist Hanne Duus, VIA University College, hd@via.dk

I kunst og leg finder de nye veje

I børnehuset Teglgården i Viborg fokuserer de på kombinationen af kunst og pædagogik. I projekt LegeKunst har de besøg af en kunstner fra The Animation Workshop, der sammen med børn og pædagoger undersøger rummet ved hjælp af leg og stop-motion film.

Fire børn er i gang med at bygge en planet af legoklodser, mens de snakker om, hvordan der skal tages billeder af dem. Sammen med pædagogen, laver de opstillinger af deres

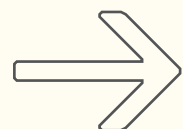
kreationer, så de kan blive filmet. I den anden ende af lokalet er en anden gruppe børn i gang med at lave små fortællinger ved hjælp af stop-motion-kamera.

Det er børnene fra børnehuset Teglgården i Viborg, der sammen med pædagoger og en kunstner fra The Animation Workshop, er i gang med at undersøge rummet

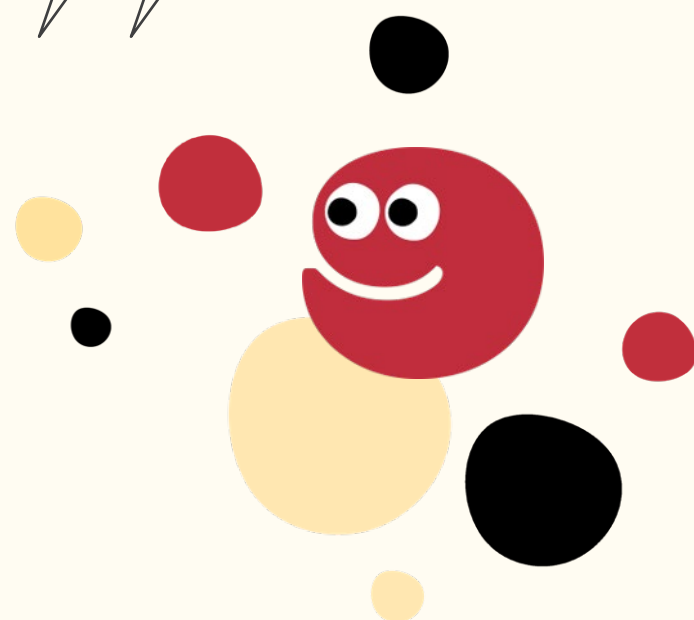
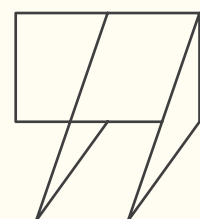

SKAB LIDT MERE PLADS TIL LEGEN

Vi risikerer at dræbe det legende og nytænkende, når vi sætter begrænsninger på. **Vi skal gå fra det meget strukturerede til det åbne og det legende.**

igennem leg, kunst – og et kamera.

Projektet er en del af LegeKunst, et landsdækkende projekt, der sætter fokus på børns møde med kunst og kultur. Birthe Nielsen er leder af Teglgården i Viborg, samt legekunstvejleder og tovholder på LegeKunst-projektet i Viborg. Hun forklarer, at i LegeKunst inviterer daginstitutionerne en kunstner ind i huset, som så leger og eksperimenterer i samarbejde med pædagoger og børn.

Mindre struktur, mere leg

I projekt LegeKunst har Teglgården valgt at arbejde med stop-motion film, men det er bare ét kunstnerisk udtryk ud af mange. Tidligere har børnehaven arbejdet med andre kunstneriske udtryksformer som fx billedkunst, teater og musik.

”De mange forskellige kunstnere og kunstarter er med til

at inspirere, udvikle og finde nye måde at være i verden på. Fx havde vi et samarbejde med en teatermedarbejder, der tog udgangspunkt i Snedronningen,” siger Birthe Nielsen. Hun uddyber og fortæller, at de dykkede ned i fortællingen, og arbejdede med enkeltelementer, så børnene fik historien helt ind under huden og mærkede, hvad den egentlig handlede om.

”I dag kan børnene huske eventyret, og de bruger det i dagligdagen. De refererer til det, når vi snakker om, hvad der sker, når man pludselig bliver uvenner. Og hvor vigtigt det er, at man bliver venner igen,” siger Birthe Nielsen, og understreger, hvor vigtigt det er, at pædagogerne lærer at give slip og være åbne og lyttende. Og ikke hele tiden tænker, at de ved bedst.

”For vi risikerer at dræbe det legende og nytænkende, når

vi sætter begrænsninger på. Vi skal gå fra det meget strukturerede til det åbne og det legende,” siger Birthe Nielsen, og fortsætter:

Science i børnehøjde

”Både i kunsten og i legen er der plads til, at der ikke er et bestemt facit. Plads til at

undersøge og eksperimentere undervejs. Og netop fordi vejen ikke er bestemt på forhånd, og der ikke er et fastlagt mål med opgaven, kommer vi til at gå ad nye veje, og giver plads til at opdage nyt,” siger hun.

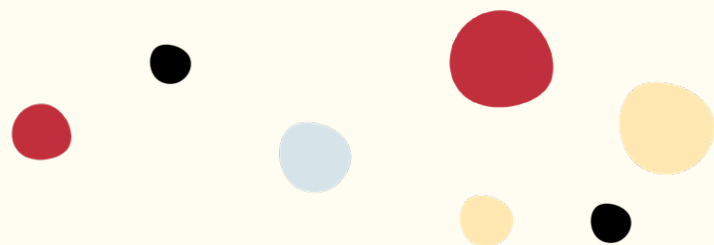
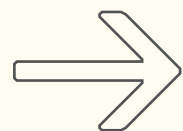
I Teglgården har de lige nu fokus på rummet. De

MOTIVATION

Børnenes og pædagogens motivation og interesse er drivkraften i udvikling af en mere æstetisk legepraksis.

SKAB LIDT MERE PLADS TIL LEGEN

har været i gang med at undersøge det naturvidenskabelige univers af flere omgange. Denne gang handler det om, hvad planeter er for noget.

”Vi bygger en planet, vi skaber elementer, der skal være på planeten og vi tager billeder af det

hele. Alt sammen er det med til at skabe en større forståelse af, hvad en planet er,” siger Birthe Nielsen.

Sammen skal de prøve at finde svar på spørgsmål som fx hvorfor tordner det? Kan man høre torden, når man er ude i rum-

met? Hvad med regn og uvejr? Er det Thor og de andre guder, der forårsager det? Eller, hvad er det, der er skyld i de forskellige vejrtyper?

”Det handler om alle de store spørgsmål i livet. Børn er vilde med rummet og her har vi ikke sandhederne på forhånd, så alt kan lade sig gøre i legen. Det handler om at få plads til at undre sig,” siger Birthe Nielsen.

Altid været kreative

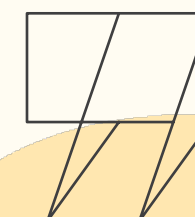
I Børnehuset Teglgården har de arbejdet med leg og kunst i mange år. De har tidligere arbejdet sammen med Kulturprinsen i Viborg i Europæiske kulturbørn – et projekt, hvor børn og pædagoger også arbejdede sammen med forskellige kunstnere.

”Vi har kun haft gode oplevelser med at invitere kunstnere ind i vores verden. Kunstnere og pædagoger passer bare rigtig godt sammen. Pædagoger

tænker meget struktureret og har hele tiden blik for barnets næste skridt. Mens kunstneren har brug for at give helt slip – og på den måde give plads til at gøre noget uforudset,” siger Birthe Nielsen, der understreger, at pædagogerne i Teglgården altid har været kreative og deres fokus på æstetiske læreprocesser afspejler sig i hverdagen.

”Derfor er det også rigtig dejligt at iagttage, hvordan det faglige niveau bare øges i det her projekt. Undervejs i projektet medfører det glæde og energi. Det skaber arbejdslyst hos personalet og sætter sig spor og fantasifulde input. Jeg oplever virkelig et kompetenceløft her i huset,” siger Birthe Nielsen. ■

Vi har kun haft gode oplevelser med at invitere kunstnere ind i vores verden. **Kunstnere og pædagoger passer bare rigtig godt sammen.**

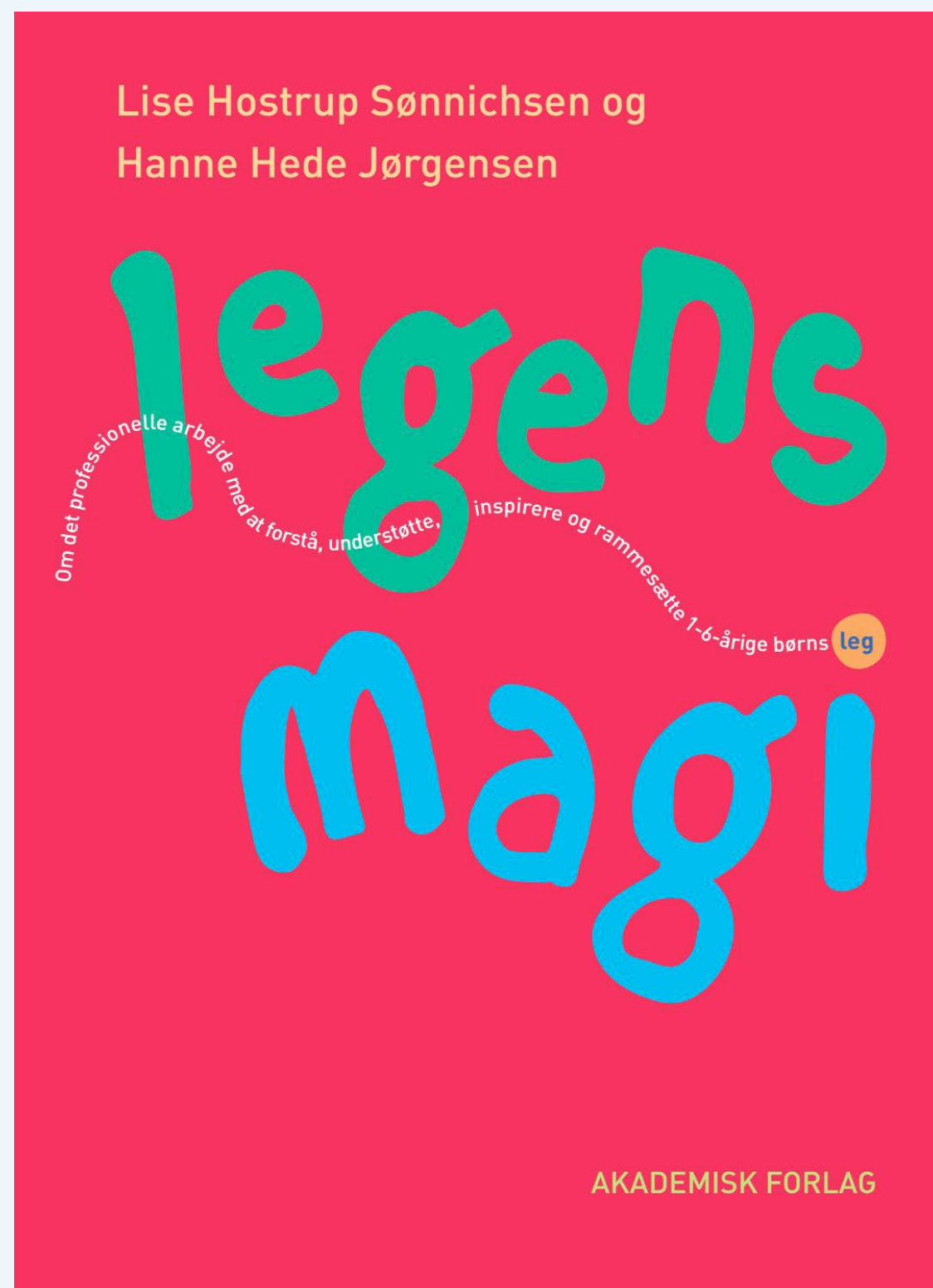

EKSPERIMENTER

Verdens store spørgsmål bliver lettere at forstå, når børnene får lov til at udforske dem sammen i æstetiske legprocesser.

ANMELELSE

Af Jeanette Svendsen, lektor VIA Pædagoguddannelsen

Den magiske leg

Ny antologi gør os klogere på det professionelle arbejde med små børns leg. Med en blanding af personlige legerindringer og teoretiske perspektiver på legen kommer vi rundt om og i dybden med legen som begreb og pædagogisk praksis.

Antologien *Legens magi* bør stå på alle småbørnspædagogers ønskeliste – ikke fordi den er banebrydende, men simpelthen fordi den vedvarende insisterer på, at børns egne frie lege, det skøre, sjove, pjattede, vilde og magiske, har en værdi i sig selv.

Antologien, der er redigeret af Lise Hostrup og Hanne Hede Jørgensen, er spækket med tankevækkende og inspirerende praksisnære beskrivelser af børns lege. Og en lang række eksempler på mulige måder, man som pædagog kan gribe dette hemmelighedsfulde rum an på.

Mange perspektiver på legen

I 14 kapitler udfolder antologien en vifte af indfaldsvinkler til begrebet leg. De fleste kapitler er skrevet af lektorer ved landets pædagoguddannelser. Man kan læse om observation af børns lege, om børns lege i vuggestuer, om handicappedes, minoritetsbørns og hospitalsindlagtes børns lege. Om måder at berige børns lege – men også spænde ben for dem, om de eksistentielle temaer i leg, og om arkitekturen og indretnings betydning for leg – og flere andre perspektiver.

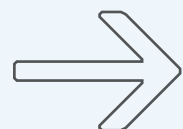
Nedslag i legens historie

Vi kommer (næsten!) hele vejen

rundt om legen som begreb og udtryk – og dette er på en og samme gang både antologiens styrke og dens svaghed. Vi hører fx i flere af bogens kapitler om Johan Huizingas legebegreb (hollandsk kulturhistoriker, der har skrevet *Homo Ludens* – om kulturens oprindelse i leg, som er ét af legens hovedværker) og flere gange om, hvordan pædago-gen kan blande sig for lidt eller for meget, for uopmærksomt eller for normativt.

Dette gør antologien en smule redundant, og det kan ikke anbefales at læse den fra ende til anden. Dog bør man som minimum læse Karsten Tufts kapi-

ANMELELSE

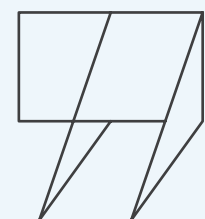

tel Leg i børnehavens historie. Kapitlet er en almindelig introduktion til de belæste og internationalt orienterede kvinder, der etablerede de første børnehaver og seminarier – længe inden der var noget, der hed læreplaner og skoleparathed. Og med denne kulturhistoriske generindring i baghovedet kan man kaste sig over de kapitler, der har ens egen særlige faginteresse – udbuddet er stort.

Hvad med pædagogens egen legestemning

Efter endt læsning af 'Legens magi' er der to ting, jeg savner. Det ene er i kapitlet om legens eksistentielle betydning. Her savner jeg nogle flere nuancer – fx den tyske fænomenolog Eugen Finks legebegreb, der sætter fokus på, hvordan legen altid er en form for genfortolkning af de eksistentielle temaer.

Det andet er et selvstændigt kapitel, der giver gode ideer og inspiration til, hvordan den fagprofessionelle kan udvikle og styrke sin "indre leger". Antologien stiller nemlig rigtig mange steder skarpt på pædagogens rolle og evne til at lege med, så man som læser bliver nysgerrig på, hvordan den kompetente voksne træner eller opøver sin fornemmelse for den særlige legestemning. ■

Antologien insisterer vedvarende på, **at børns egne frie lege, det skøre, sjove, pjattede, vilde og magiske, har en værdi i sig selv.**

Bogfakta

Titel: **Legens magi**

Forfatter: Redigeret af Lise Hostrup Sønnichsen og Hanne Hede Jørgensen

Sider: 277

Forlag: Akademisk forlag

Anmeldt af: **Julie Kirkegaard**
 jujoki@gmail.com
 juliekirkegaard.dk

Julie er uddannet cand. pæd.fil og har indtil for nylig arbejdet i hhv. en behandlingsbørnehave og en institution, der har særligt fokus på kunst og kreativitet.

KAN MAN LÆRE ANDRE AT LEGE?

Af Mette Lyager, programchef på Playful Learning

Mere end bare sukker på broccolien – en didaktik, der tager legen alvorligt

Vi skal tage legen dybt alvorligt og udvikle en ambitiøs didaktik på legens præmisser. For det er ikke tilstrækkeligt blot at hente en quiz ind i matematiktimen eller danse en sprog-stop-dans i børnehaven. Børn skal udvikle et gennemgribende legende mindset, så de udvikler en lyst og motivation for legende læring – der holder livet ud.

Playful Learning er et nationalt udviklingsprogram på tværs af landets seks professionshøjskoler. I partnerskab med LEGO fonden undersøger de i øjeblikket, hvordan en mere legende tilgang til læring på pædagog- og læreruddannelserne i Danmark kan udfordre vores måde at uddanne pædagoger og lærere, så de bliver endnu dygtigere til at skabe betingel-

ser for legende læring i dagtilbud og skoler.

Leg kan udfordre læring

Der er ingen tvivl om, at visom samfund og uddannelsessystem har en udfordring i forhold til at gøre tilegnelse af kompetencer mere interessant, relevant og engagerende. Både for det lille barn i dagtilbud, gennem grundskolen og på

ungdoms- og professionsuddannelser.

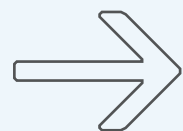
I rapporterne "Børns tidlige udvikling og læring i dagtilbud" og "Fra kedsomhed til trivsel i skolen", kan man læse, at 15 % af alle børn er bagud i forhold til en lang række kompetencer, når de forlader deres dagtilbud og 30 % af børnene i folkeskolen føler sig uengagerede i undervisningen. På professionshøjskolerne bliver mange studerende hjemme fra undervisningen eller keder sig brødt under endeløse Power Pointsforelæsninger.

En mere legende tilgang til læring kan betyde, at undervisere i højere grad involverer

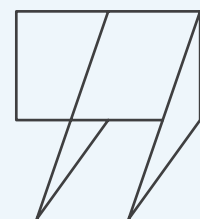
legende aktiviteter i undervisningen. Det kan fx være konkurrencer, rolle- eller konstruktionslege, quiz eller spil-elementer. Legende læring vil i den forstand være anledning til en mere motiverende og engagerende undervisning, og det er i høj grad tiltrængt. Det er fint med legende aktiviteter, men det er slet ikke ambitiøst nok.

Hvis vi begrænser os til denne forståelse af legende læring, trækker vi kun på få af legens karakteristika og går glip af det potentiale, legen rummer i forhold til at udfordre vores måde at tænke uddannelse på. En legende tilgang til læring handler, i den forståelse Playful Learning arbejder med, ikke

KAN MAN LÆRE ANDRE AT LEGE?

Tænk hvis vi sammen med de studerende kan skabe intense og selvfor-glemmende processer, **hvor man ikke leger for at lære, men lærer fordi det er nødvendigt for, at legen kan fortsætte.**

kun om at abonnere på legende aktiviteter, men også om at udvikle et mere legende mindset til undervisning, og forsøge at udvikle en didaktik på legens præmisser.

De studerende, vi uddanner, skal ikke alene kende et repertoire af lege-aktiviteter, men selv være fortrolige med legens processer, dynamikker og potentiale, som de kan sætte i spil som færdiguddannede lærere og pædagoger

Betingelser for legende læring

Playful Learning-programmet har en ambition om at styrke danske børns kreative og eksperimenterende tilgang til verden og deres livslange motivation for legende læring.

Målet er, at kommende pædagoger og lærere gennem deres professionsuddannelse oplever undervisning, der gør læring eksperimenterende og legende

og ruster dem til at skabe betingelser for legende læring i dagtilbud og skoler i Danmark. Ambitionen er altså at udruste alle morgendagens pædagoger og lærere med endnu stærkere professionsfaglige kompetencer til at arbejde med en legende tilgang til børns leg, udvikling og læring.

Derfor fokuserer vi i programmet i første omgang på at udvikle en Playful Learning-didaktik på pædagog- og læreruddannelserne. I programmets anden fase retter vi efterfølgende blikket mod dagtilbud og skoler.

En didaktik der udvikles af undervisere og studerende

I Playful Learning-programmet arbejder 36 undervisere fra landets seks professionshøjskoler i øjeblikket med at undersøge og beskrive erfaringer fra undervisning, der fremmer en legende tilgang til læring.

Gennem det sidste år er der blevet indrettet PlayLabs på alle professionshøjskoler i Danmark. Et PlayLab er et rum som særligt inviterer til en legende tilgang til undervisning og kan virke som katalysator for udvikling af nye undervisningspraksisser.

Derudover har undervisere sammen med de studerende afprøvet tilgange, materialer, aktiviteter, roller og relationer i undervisningsrummet med henblik på at opnå en mere legende tilgang til læring. På baggrund af de mange eksperimenter forsøger undviserne sammen at udkrystallisere de væsentligste principper for en Playful Learning-didaktik.

Playful Learning er således ikke et nyt koncept, som skal gå sin højtprofilerede og korte sejrsgang hen over pædagog- og læreruddannelserne. I Playful Learning-programmet udvikler uddannelsernes

undervisere og studerende undervisningen indefra.

En didaktik på legens præmisser?

Visionen om at udvikle en didaktik på legens principper kan opfattes som et paradoks. Didaktiske overvejelser handler traditionelt om at sætte mål, planlægge aktiviteter og evaluere, om vi nåede de fastsatte mål. En legende tilgang er ude på det modsatte. Hvis legen målsættes, styres og evalueres, fordufter det legende simpelthen. Så hvordan kan vi lade os inspirere af legens karakteristika i en institutionel, målstyret uddannelseskontekst?

I Playful Learning-programmet er det netop det, vi er ved at undersøge. Tænk, hvis vi sammen med de studerende kan skabe intense og selvfor-glemmende processer, hvor man ikke leger for at lære, men lærer

OM

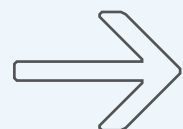
Mette Lyager
ml@via.dk

Mette er national programchef for Playful Learning.

Hun har i en årrække været chefkonsulent for uddannelseschefen for VIA Pædagoguddannelsen og er særlig optaget af at skabe gode rammer for uddannelsesudvikling for undervisere og studerende.

Nu indgår hun i programledelsen for Playful Learning sammen med programchef Tobias Heiberg Jørgensen fra VIA Læreruddannelsen og Laust Joen Jakobsen, som er programansvarlig.

KAN MAN LÆRE ANDRE AT LEGE?

fordi det er nødvendigt for, at legen kan fortsætte. Og hvor de studerende ikke lærer for at opfylde kompetencemål – og gå til eksamen, men fordi de er optagede af det, de har gang i – alene fordi det giver mening i sig selv.

Lige nu arbejder vi med tre principper for Playful Learning. Det er principper som skal afprøves og udfordres i de kommende år:

- **At skabe fælles forestillinger**
Playful Learning involverer forskellige medier, materialer og stemninger, der fungerer som didaktiske medspillere og åbner for forunderlige forestillinger og kreative veje til refleksion og læring.

- **At vove uforudsigelighed**
Playful Learning består af åbne og uforudsigelige processer, hvor det ikke er muligt eller ønskeligt at kontrollere,

hvilke nye muligheder og overraskende indsigter, der opstår undervejs.

- **At insistere på meningsfuldhed**
Playful Learning udfolder sig i ligeværdige fællesskaber, der giver både undervisere og studerende tilladelse til at redesigne processen og gentænke indholdet med henblik på at skabe faglig meningsfuldhed og ejerskab til læring.

En mere legende tilgang til læring vil betyde en helt ny uddannelsestænkning. En tænkning, hvor målet ikke alene er at tilegne sig faktuel viden, men at uddanne mennesker, der forholder sig nysgerrigt, kreativt og undersøgende til verden. I Playful Learning-programmet er underviserne derfor ikke ude på at drysse sukker på brocollien. De er optagede af at udvikle en didaktik på legens præmisser. ■

Projektet kort

Playful Learning-programmet er et nationalt udviklingsprogram og et langsigtet partnerskab mellem LEGO Fonden og landets seks professionshøjskoler.

Programmet har en ambition om at styrke danske børns kreative og eksperimenterende tilgang til verden og livslange motivation for legende læring.

Playful Learning har fokus på udvikling af en professionsuddannelsesdidaktik, og på at nå ud til alle landets pædagog- og lærerstuderende.

- Følg programmets aktiviteter på playful-learning.dk eller på Facebook, Linked In eller Twitter: @PlayLearnDK og #PlayfulLearningDK
- Tilmeld dig vores nyhedsbrev, Playful Learning Post [her](#)
- Lyt til vores Playful Learning Podcast [her](#)

KAN MAN LÆRE ANDRE AT LEGE?

Af Anne Møller Eijgendaal, VIA Pædagoguddannelsen

Vi kan lege erkendelser frem

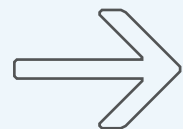
Der er brug for nærværende og improviserende pædagoger. Og legens kerne indeholder netop dette kropslige nærvær. Derfor giver det god mening, når vi inviterer legen og en legende tilgang til dét, de studerende skal lære, mere ind i undervisningen. Piberensere og papkasser kan nemlig være med til at udfordre de studerendes forforståelser og fordomme.

KROP PÅ LÆRINGEN

For Anne Eijgendaal er Playful Learning projektet en kærkommen lejlighed til at invitere legen og kroppen mere ind i undervisningen – og de studerende til at løfte blikket fra computeren.

KAN MAN LÆRE ANDRE AT LEGE?

KONKRET KROPSLIGGJORT VIDEN

Ved at bygge de faciliteter, som flygtningefamilier lever under, ud af papkasser og piperensere, blev deres vilkår og muligheder meget tydelige for de studerende.

I pædagoguddannelsen har den kropslige æstetiske erkendelse traditionelt haft plads som en del af dét at blive en kompetent pædagog. Men drama, musik og værksted fylder meget lidt i den aktuelle bekendtgørelse, og derfor er den æstetiske og kropslige del af de studerendes læring trængt. Samtidig betyder uddannelsens favorisering af akademiske kompetencer, at den studerendes fokus har flyttet sig. For studerende er naturligvis optaget af, hvordan de gør sig fortjent til anerkendelse – og de afkoder derfor hurtigt, hvilke former for viden der kan veksles til gode resultater. Også selvom de måske ikke altid føler sig hjemme, endsige profiterer af bestræbelserne på at blive gode pædagoger alene ad den akademiske vej.

Chance for legende og sansende undervisning

Den aktuelle uddannelse lever altså ikke meget plads

til det legende og kropslige. Så da jeg sammen med min kollega Lisbet Ahrensback Hansen, lektor på VIA Pædagoguddannelsen, fik mulighed for at deltage i det landsdækkende udviklingsprojekt Playful Learning, øjnende jeg derfor chancen for igen at udvikle og afprøve en mere legende og sansende undervisning. En undervisning, der kan understøtte andre erkendelsesformer end blot de refleksive.

Playful Learning projektet, der gennemføres på alle landets professionshøjskoler, arbejder ud fra devisen: 'Hvis vi ønsker, at kommende pædagoger og lærere skal være legende voksne – så må vi selv i uddannelsessystemet give legen legitimitet og værdi'. Og en af projektets konkrete målsætninger er, at alle deltagende undervisere afprøver mere legende undervisningsforløb, der hvor de til dagligt møder de studerende.

Levende tilgang til læring

Lidt provokeret af, at der i pædagoguddannelsen mest bliver fokuseret på daginstitution- og skolefritids området, når det handler om at booste legen – besluttede vi at bringe legen i spil sammen med de studerende, vi underviser i social- og specialpædagogik. Det er studerende, der er optaget af udsatte mennesker og andre, der på forskellig vis er på kanten eller udfordrede.

Målet var først og fremmest at arbejde med modulets kompetencemål – og det helt konkrete tema: Dobbelt udsathed. I det playful learning eksperiment, som vi gennemførte med holdet, stillede vi derfor de studerende en meget konkret opgave:

I skal bygge eller på anden vis fremstille en anden verden!
I skal skabe et rum, der viser jeres forestillinger om at leve

OM

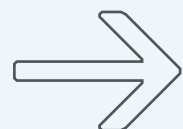
Anne Møller Eijgendaal
ane@via.dk

Lektor VIA Pædagoguddannelsen

Anne underviser især i social- og specialpædagogikken, hvor hun er optaget af det relationelle aspekt. Hun har en master i vejledning og som studievejleder er hun optaget af at gøre den studerendes danselsesrejse til omdrejningspunkt.

Anne har blandt andet skrevet om begrebet og metoden Gentle Teaching i en række artikler og antologier.

KAN MAN LÆRE ANDRE AT LEGE?

som etnisk minoritet i Danmark – i en udsat position. I kan bruge forskellige materialer fra det kreative værksted, drama rekvisitter, natur, etc.

Vores ide var, at vi gennem denne legende tilgang kunne hjælpe de studerende med at fremkalde og formidle deres forventede forforståelser og forbevidste holdninger til det komplekse og svære emne. Til dét at være borger med anden etnisk baggrund end dansk og samtidig være i en udsat position.

Målet med dagens legende og afsøgende arbejde var, at de studerende fik ny viden om målgruppen – men først og fremmest fik blik for huller i deres viden om emnet – ikke mindst deres egne forforståelser. Og samlet skulle deres legende arbejde kvalificere deres planlægning af et studiebesøg på et bosted eller lignende.

Lad legen begynde

Efter vores introduktion af denne lidt anderledes undervisning, gik de studerende i gang. Eller det vil sige – de satte sig i grupper, lukkede op for telefoner og computere og begyndte at google. Dermed spejlede de tydeligt de vante arbejds- og erkendelsesformer, som de typisk anvender på deres studie. Arbejdsformer, som de er fortrolige med og har erfaringer med. De spejlede muligvis også den pædagogiske genvej: Du skal løse en opgave. Skrid direkte til handling – og planlæg dit feltarbejde.

Som undervisere iagttog vi i første omgang deres traditionelle og måske også forventede tilgang til opgaven. En opgave, vi netop havde gjort os umage for at formulere og åbne, så den kunne blive mere legende og udfordre og supplere vante læringsformer.

Efter lidt tid begynde vi at puffe lidt til dem. Vi mindede dem om materialerne, lokkede dem op at stå og ud i værkstederne. Og herfra var det tydeligt, at de – som vi selv – slap kontrollen og lukkede den kreative menings-forhandling ind.

Kroppen forstærker erkendelsen

I rekvisitrummet udfordrede artefakter som en kittel, en rød telefon og en ulden frakke de studerendes indre forestillinger og forståelser – og fik refleksionerne om de etniske og udsatte borgers vilkår og fremtoning i gang. En gruppe udviklede scenen 'lægen møder en ung asylansøger' og efterhånden som rollespillet tog form, opstod der parallelt samtalen om Islam, tro og kvinder.

Undervejs grinede de studerende. Og vi tolkede det som en indikation på overraskelsen over deres egne udsagn og betragt-

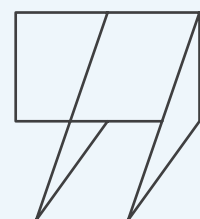
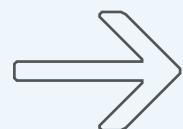
Se videoen. Playful Learning skal udvikles i fællesskab, forklarer programchef Mette Lyager.

ninger. Kroppen og rekvisitterne gjorde, at de studerendes beskrivelse af målgruppen blev lidt karikeret – men målgruppen, og dens udfordringer, blev også tydeligere for mange af dem. Undervejs fik de studerende øje på, hvad de forbevidste eller bare private forestillinger og forforståelser hos dem selv og andre handler om. Fordomme er afsløret og en stor del af den fælles opsamling, der følger efter, kommer til at handle netop om bevidstheden om disse. Og om lysten til at udfordre dem.

Materialernes modstand og erkendelsespotentiale

Som undervisere får vi også øje på, at materialernes begrænsninger fik de studerende til at lede efter og sætte ord på, hvad det egentlig er, de gerne vil fortælle – og dermed, hvad det er for forestillinger, de har om målgruppen og dens behov. Vi måtte fx lade som om, at en

KAN MAN LÆRE ANDRE AT LEGE?

Vi mindede dem om materialerne, lokkede dem op at stå og ud i værkstederne. **Og herfra var det tydeligt, at de – som vi selv – slap kontrollen og lukkede den kreative meningsforhandling ind.**

piberenser udgjorde en lampe i lejligheden – og som i enhver anden leg, forhandle om det forestillede univers, der blev skabt undervejs: "Nu siger vi, at det er sådan en ..."

Den legende og kreative formidling blev samtidig også en konkret og fysisk øjenåbner for nogle af de studerende. For ved at lege med skotøjsæskens vægge, de mange madrasser, der skal gøres plads til og det lille-bitte tekøkken – så fornemmer de studerende med ét det trange rum, som et konkret vilkår

for den store flygtninge familie, der var omdrejningspunktet for deres afsøgning. Empatien får krop og vi ser en indlevelse og indignation i forhold til de udsattes situation, som vi kan have svært at læse frem i en tekst.

Legen bygger bro

I det lille undervisnings-eksperiment, vi her beskriver, forsøger vi med legen at bygge bro. En bro mellem den levede og sansende verden og den mere videnskabeligt formidlede verden. I processen bliver det tydeligt, at den verden, vi lever

og sanser, er filteret og ujævn og ikke tilbyder enkelte definitioner. Men at den sansede verden samtidig kan fungere som en ramme for, hvordan den mere videnskabelige viden kan blive en aktiv del af os.

Som kigget ind i vores undervisning viser, så udløser vores fælles legende arbejde med forskellige materialer refleksioner over vores forforståelser. Og dermed muligheden for at ny-forstå og dermed finde nye måder selv at være i verden på – sammen med borgerne.

Playful learning – og arbejdet med at skabe mere legende undervisningsformer – handler derfor, for mig at forstå, ikke om underholdende undervisning. Playful learning-forløbet hjælper modsat mig og mine kolleger med at gen- og nytænke undervisningen, så de legende erkendelsesformer igen får plads, når vi uddanner pædagoger. Og det er helt afgørende – for de skal uddannes til at være nærværende, legende og kropslige i deres møde med borgerne. ■

INDLEVELSE

Empatien, indignationen og frustrationen får krop, når de studerende lever sig ind i rollen som udsat. Disse følelser kan være svære at læse frem i en tekst.

KAN MAN LÆRE ANDRE AT LEGE?

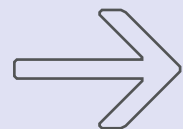
Af Erika Zimmer Brandt, lektor VIA Pædagoguddannelsen

A group of women in traditional Tanzanian attire are playing a game in an outdoor setting. One woman in the foreground is wearing a yellow headscarf and a yellow floral dress, holding a jump rope. Another woman in the center is wearing a blue and green headscarf and a blue and green vest, holding a red balloon. Other women in various colorful dresses are standing around, some holding balloons. The background shows a paved area, a stone wall, and some trees and buildings in the distance.

Rejsende i leg

Om at undervise i dansk
børnehavepædagogik i Tanzania

KAN MAN LÆRE ANDRE AT LEGE?

Legen står centralt i nordisk børnehavepædagogik og har rødder helt tilbage til oplysningstiden. I et udviklingssamarbejde mellem Tanzania og VIA deler jeg min danske legeforståelse med tanzaniske pædagoger og lærere. For jeg tror på, at en legitimering frem for en disciplinering af tanzaniske børns leg kan være med til at styrke uddannelsessystemet i deres land.

I Tanzania opfatter de fleste børns leg som underholdning. Som en måde at få tiden til at gå på. Derfor kræver det stort mod, når tanzaniske pædagoger giver legen en ny status og indtager nye roller, der kan åbne for en mere legende hverdag for børnene.

Gennem de seneste to år har VIA været med til at understøtte denne udvikling sammen med tanzaniske pædagoger.

Det er sket i udviklingsprojektet Mwanzo Mzuri (En god start), hvor jeg sammen med en række kolleger – og i tæt samarbejde med vores tanzaniske samarbejdspartnere – har undervist

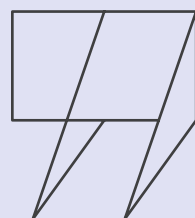
pædagogerne. Målet for projektet er blandt andet at øge kvaliteten af Early Childhood Education i Tanzania.

Jeg deltager som underviser, fordi jeg har viden om børns leg og deltagelsesmuligheder, mens andre af mine kolleger har undervist projektets 80 pædagoger i henholdsvis aktionslæring, observation, literacy og motorik.

Børn leger uanset ...

'Men kan tanzaniere da ikke allerede lege?' Ja, det er et af de spørgsmål, som jeg og mine kolleger ofte bliver stillet, når vi fortæller, at vi underviser i leg.

Og jo, det kan de naturligvis. Tanzaniske børn leger ligesom alle andre børn. Hvis de ikke må lege under de voksenstyrede aktiviteter i børnehaven, så leger de i sprækker og revner. De leger, når den voksne ser den anden vej, eller mens de står i kø og venter på, at det bliver deres tur. Legen er alle steder. Og den bobler og bryder

'Men kan tanzaniere da ikke allerede lege?' Ja, det er et af de spørgsmål, som jeg og mine kolleger ofte bliver stillet, når vi fortæller, at vi underviser i leg. **Og jo, det kan de naturligvis.**

ud i nysgerrige blikke, fnis, grin og små drillerier. Selv når de voksne forsøger at disciplinere den. Heldigvis.

Så legen er der. Men den blev ikke betragtet som værdifuld af de tanzaniske pædagoger – i alt fald ikke før vi begyndte at tale om og betragte den på nye måder.

Den almindelige forståelse blandt de pædagoger, jeg underviste, var, at leg er tids-spilde. Noget, som børnene gør for at fylde tiden imellem de vigtige og skolelignende aktiviteter, som de voksne tilrettelægger. Derfor er legen også kun legitim i de tanzani-

ske børnehaver, hvis den har et klart læringsmål. Og det er her, at vores forskellige fagligheder og forståelser støder sammen. Og her, hvor jeg og mine kolleger tilbyder en anden tilgang til leg. Det er en tilgang, som udfordrer de tanzaniske pædagoger – men også giver dem flere strenge at spille på i deres pædagogiske arbejde.

En nordisk legeforståelse

I min nordiske forståelse af leg, er legen noget særligt menneskeligt. Dét at lege, gør os til mennesker, og legen holder derfor op med at være leg, hvis den udstyres med et læringsmål. Dette legesyn finder blandt

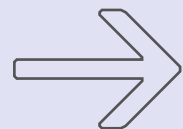

OM

Erika Zimmer Brandt
ezb@via.dk

Erika arbejder som underviser i pædagogik i internationale uddannelsesprojekter i Tanzania og Kina samt på pædagoguddannelsen i Horsens.

KAN MAN LÆRE ANDRE AT LEGE?

SELVFORGLEMMELSE

Erika Zimmer Brandt bød pædagogerne op til leg - og hun oplevede, hvordan de hurtigt selv blev opslugt og optaget af de forskellige legeaktiviteter.

andet sine rødder hos den tyske digter og filosof Friedrich Schiller (1759-1805) – såvel som i hele oplysningstidens idé om frihed, lighed og menneskeværd. Legen kan kort sagt ikke udstyres med et mål. Legen bør ikke ødelægges eller presses af ønsket om at udbytte eller udnytte den. I stedet må børn og voksnes legemuligheder beskyttes og støttes, fordi legen rummer et uvurderligt dannelsesperspektiv. I 1795 skriver Schiller i sit værk 'Menneskets æstetiske opdragelse':

... for nu [...] at sige det ganske kort, mennesket leger kun, når det i ordets fulde betydning er menneske, og kun når det leger, er det helt og fuldt menneske.

Fra skepsis til legende selvforglemmelse

Når jeg i min undervisning i Tanzania præsenterer min forståelse af legens væsen og værdi, så reagerer pædago-

gerne ofte med mild undren og slet skjult skepsis. Det er nyt og ukendt at se legen fra det perspektiv. Men når vi begynder at lege, så sker der noget.

For jeg introducerer hurtigt legen som en del af undervisningen – og beder pædagogerne lege med. Og her mærker de på egen krop, hvad leg kan. De bliver engagerede og opslugte. Og de har det sjovt, mens de indbyrdes forhandler legens regler og udvikling. Mere end én gang har jeg oplevet, at pædagogerne har svært ved at afbryde legen igen, når de først er kommet i gang. De er simpelthen så langt inde i at lege, at de helt glemmer verden omkring sig.

Når det sker, ser jeg det som en succes. For jeg vil gerne have pædagogerne til at genopleve legens magi, og det at være selvforglemmende optaget af noget sammen med andre.

Svære vilkår

Når pædagogerne selv har genoplevet legen, er det lettere for dem at forstå, hvorfor børnene i deres børnehave skal have tid og rum til at lege.

Pædagogerne i Tanzania har svære vilkår. De har ikke meget uddannelse, og de står typisk alene med mange børn. Der kan let være 100 i en klasse. Under de forhold er det svært at engagere børnene – og nok især i skolelignende aktiviteter. Børnene gider ikke, og pædagogerne har ikke mange andre redskaber end straf eller belønning. Det er konfliktfyldt, og pædagogerne oplever ofte, at de kommer til kort.

En pædagogik med legen i centrum løser naturligvis ikke de udfordringer, men den tilbyder alligevel supplerende måder at være professionel på og tilbyder nye handlemuligheder. Fra at være instruerende og kontrollerende, kan pædago-

Projektet kort

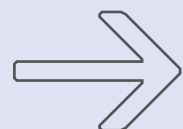
Projekt Mwanzo Mzuri (En god start) er finansieret af UK Aid og gennemføres i et samarbejde mellem VIA og de tanzanianske samarbejdspartnere Hakileimu og Mkwawa University i Iringa. Projektet gennemføres i 2018-2020

7 lektorer fra VIA har deltaget som undervisere.

Projekt Mwanzo Mzuri sigter på samme tid mod faglig udvikling af pædagogerne i 20 konkrete børnehaver og mod universitetet, der uddanner kommende pædagoger. Målet er at øge kvaliteten af Early Childhood Education i Tanzania

VIA-medarbejdere har undervist 80 pædagoger fra i alt 20 tanzanianske preschools i dansk pædagogik.

KAN MAN LÆRE ANDRE AT LEGE?

gen i højere grad skifte mellem forskellige positioner – og nogle gange være legekammerat eller medudvikler af børnenes egne lege.

I gennem min undervisning oplevede jeg, at pædagogerne (gen)opdagede børnenes evner til at finde på og sætte i gang. Og jeg har set, at opmærksomheden på børnenes legende initiativer inviterede dem ind i nye roller som nysgerrige og støttende.

Et muligt skift i lege og læringsideal

I forløbet indgår også viden om, hvad børn øver og træner, når de leger (mere) frit. Hvad kan børnene lære, når de følger en instruktion sammenlignet med, når de leger? Altså udvikle legen, løse de konflikter, der opstår undervejs i legen, udtænke nye muligheder og forhandle reglerne i samarbejde med andre børn, osv.

I Tanzania er legen presset på tid og plads, og den må folde sig ud alene mellem børnene. Det betyder blandt andet, at børnene får meget lidt hjælp og støtte af de voksne til at lege konstruktivt. Ligesom de børn, der har svært ved at finde ind i legen, heller ikke får hjælp af voksne.

Det, som den nordiske pædagogiske tradition tilbyder, er et pædagogisk ideal, der også indeholder den frie leg som en fuld legal aktivitet. Og i det lys ændrer legens vilkår sig radikalt.

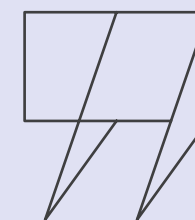
For hvis idealet ændres, bliver det pludseligt muligt at lege i længere tid. Og børnene kan få støtte fra den voksne, når noget bliver svært og konflikter opstår. Det, der sker i legen, er ikke længere skjult (og let skamfuldt), og børnene kan derfor tale med den voksne om, hvad de oplever af både glæder og udfordringer.

LOVLIG LEG

Mødet mellem et nordisk børnesyn og de tanzanianske pædagoger betyder, at pædagogerne har fået blik for legens potentialer. Det er kort sagt blevet lovligt og legitimt at bruge legen i mødet med børnene.

Legen er alle steder. Og den bobler og bryder ud i nysgerrige blikke, fnis, grin og små drillerier. Selv når de voksne forsøger at disciplinere den. Heldigvis.

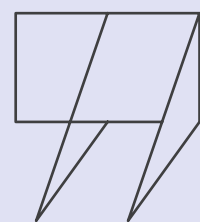
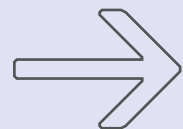
En ny forståelse af den voksnes rolle

Det er min erfaring, at de tanzaniske pædagoger hurtigt tager budskabet til sig. På den måde er det nemt at være rejsende i leg. For legen sælger næsten sig selv.

At lege er naturligt, og jeg har flere gange hørt pædagoger

fortælle, at de instinktivt havde lyst til at lade børnene lege mere, men at de troede, at det var useriøst og uprofessionelt. Jeg prøver at støtte pædagogerne i at turde tro på deres egen dømmekraft og følge deres tilskyndelse til lade børnene lege mere.

KAN MAN LÆRE ANDRE AT LEGE?

Pædagogerne i Tanzania har svære vilkår. **De har ikke meget uddannelse, og de står typisk alene med mange børn. Der kan let være 100 i en klasse.**

Umiddelbart kunne man tro, at det var det nemmeste i verden at lade børn lege. Sådan er det langt fra i virkeligheden. Legen er ikke det nemme svar, selv om det for mig at se er det rigtige. Børns leg er ikke en aktivitet, der automatisk folder sig ud i harmoni og ordentlighed. Børns lege er lystfyldte og sjove, men de er samtidig ustyrlige, larmende og til tider konfliktfyldte.

Så børns frie lege kalder på en ny forståelse af den voksnes rolle. Det er i den forbindelse nyt for de afrikanske pædagoger, at de nogle gange skal forstå og trøste, andre gange sætte i gang og samarbejde, og ind imellem konfliktløse eller sætte grænser.

De tanzaniske pædagoger leger med børnene, mens jeg også er der. Og det er der, jeg ser nuancerne folder sig ud. For mig er dét, det vigtigste element af kurset. Og for pædagogerne er det en helt ny og meget mærkelig måde at lære på.

Men når pædagogerne leger med børnene, opstår alle de problemer, der ikke løser sig af sig selv. Der opstår konflikter og lege falder fra hinanden. Nogle børn har svært ved at deltage, mens andre forsøger at dominere. Og det er lige de situationer, som de bliver nødt til at tackle sammen, for at pædagogerne får øje på, at det at lade børn lege, ikke er det samme, som bare at trække sig som

professionel, og lade ungerne klare det hele selv.

Tværtimod kræver den legende pædagogiske tilgang både nærvær, sensitivitet, viden og professionel dømmekraft. Tilgange, der er stærkt indlejret i en nordisk børnehavetradition – og som jeg finder det meningsfuldt at dele i andre kulturer. ■

I REVNER OG SPRÆKKER

Børn finder selv de mellemrum – og de revner og sprækker i tid og sted, hvor det er muligt for dem at lege. Også selvom dagen er skemalagt og de konstant disciplineres til at sidde pænt og lytte efter.

SPIDS PEN

Af Katrin Hjort professor dr.phil. Syddanske Universitet

Leg som verdensforhold

Et fænomenologisk blik på

legen og dens potentiale

Legen har længe været spændt for en stærk læringsdagsorden, og pædagoger er undervejs blevet dygtige til at måle fangelegens output og formulere effekter af samtalen i dukkekrogen. Den styrkede læreplan varsler imidlertid et opgør med nyttetænkning og instrumentaliseringen af legen – og det skaber plads til at gentænke pædagogers blik på og sprog for legen.

I den nye dagtilbudslov betones legen som grundlæggende for den pædagogiske opgave. I indledningen til den netop udkomne antologi Legens magi gør Helle Marie Skovbjerg, professor i Leg og Design ved Designskolen Kolding, opmærksom på, at denne klare betoning af legen måske skal ses "som et udtryk for, at det må være nok med legens instrumentalisering". Hvis Skovbjerg har ret i dette, bør vi altså ikke længere betragte legen som en kognitiv øvelse, der er vigtig, fordi den først og fremmest leder til noget andet.

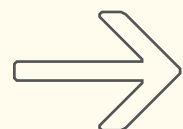
Når børnene leger fx købmand, restaurant eller far, mor og børn, skal vi altså ikke nødvendigvis forstå legen, som en øvelse i sprog og koncepter. Og når

børnene bruger tid på at forhandle en given legs særlige regler, behøver vi ikke primært at forstå det som en træning af sociale færdigheder. Hvis målet er at undgå en instrumentalisering af legen, hvilket andet og mere frisættende perspektiv kunne vi da lægge på børns leg, når vi stadig skal forholde os fagprofessionelt til den?

Leg er meningskabelse – lige nu og her

Børn leger – men ikke med henblik på at udvikle denne eller hin kompetence. De spekulerer ikke over, hvad der er godt at lære, eller hvad de vil få brug for om en måned, et år eller efter 9. klasse. De leger, fordi det er meningsfyldt – fordi selve dét at lege har en værdi i sig selv. Lige nu og her.

SPIDS PEN

I særligt rollelege relaterer barnet sig til en selvopfunden eller hjemmelavet mening. Og denne er ikke tilfældig. For i legen er dét på spil, som er vigtigt for barnet at få greb om og forholde sig til – med henblik på at forstå sig selv i dette. Og det gør barnet ikke ved at tænke sig om, men ved at udspille eller gennemspille forskellige muligheder og derigennem mærke, hvordan det virker. Barnet kaster så at sige sig selv ud i nogle selvopfundne situationer, for på egen krop at finde ud af, hvordan den handling eller løsning, der gennemspilles, fungerer – og hvad den kan.

Legen som et levende ritual

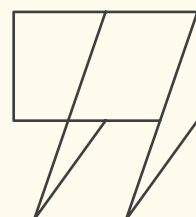
Et sådan mere eksistentielt perspektiv på legen kommer fra den tyske fænomenolog Eugen Fink (1905-1972). Fink skriver indgående om leg i værket *Spiel als Weltsymbol* fra 1960 (*Play as symbol of the world*, 2016). Her bestemmer han

legen, som dér, hvor mennesket har mulighed for at forholde sig til det vigtige. Det allermost essentielle i livet.

Hvor dagligdagen er fyldt med rutiner og profane gøremål, er legen ritualet, hvor vi har mulighed for at forholde os til den større helhed. Til den verden og de fællesskaber, som vi er en del af. Og dette gør vi ved netop at skabe et rum, hvor alt kan ske, hvor alle muligheder står åbne og hvor vi har mulighed for at spille os selv ind i verden på ny. Hvor vi så at sige kan lave en genfortolkning, starte på en frisk. Eugen Fink vil sige, at i legen er det selve forholdet til verden, der vækkes til live.

Hele barnets væsen står på spil

For børn er verden stadig ny; hver dag er fyldt med nye oplevelser og erfaringer. De er i begyndelsen af en lang livsrejse, og det er i legen, at

For børn er verden stadig ny; hver dag er fyldt med nye oplevelser og erfaringer.

OM

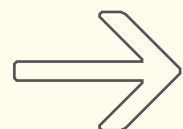
Julie Kirkegaard
 jujoki@gmail.com

juliekirkegaard.dk

Julie har en bachelor i uddannelsesvidenskab og er kandidat i pædagogisk filosofi (DPU). Hun har også læst både teatervidenskab, religionshistorie og filosofi (KU).

Hun er optaget af børn, leg, kreativitet, krop og æstetik. Hun har desuden udgivet flere skuespil og underviser blandt andet også i historiefortælling og dramatik.

SPIDS PEN

de gør arbejdet med at forstå sig selv i alt dette nye! Det er derfor, at mange børn leger "far og mor og børn" – for det er her, børnene får begrebet familie ind under huden. De spiller mors, storesøsters, lillebrors, kattens – og fars rolle, alt imens de udspiller de forskellige logikker og temaer, som de oplever omkring sig.

Men fra barnets eget perspektiv gennemspiller det ikke rollerne for at lære, hvad en familie er. Eller for at lære at stryge, putte baby, vaske op, servere mad, feje – eller hvad nu legen rummer af huslige gøremål. Barnet udspiller temaerne og logikkernes muligheder for at forstå – og genfortolke – dets egen rolle i denne 'familiens verden'. Ikke kun gennem sproget, selv om det er en vigtig del af det, men med hele sit væsen, hele sit sind. I hvert fald hvis man tænker med Fink og det blik han har på legen.

Fra skoleparathed til mening, tilstedevær og forståelse

Finks fænomenologiske fortolkning af legen betyder også, at legen er vigtig for barnet, simpelthen fordi det er her barnet – ganske af sig selv – arbejder med sit verdensforhold. Sat på spidsen vil Finks perspektiv på legen altså betyde, at pædagogens opgave ikke først og fremmest er at gøre barnet skoleparat, men at den professionelle pædagog i stedet skal fokusere på at understøtte barnets tilstedevær og forståelse af sig selv i verden – gennem legen.

Et sådan radikalt perspektiv på leg betyder, at vi fremover – og med den nye styrkede læreplan in mente – bliver nødt til at tale om legen på nye måder i den danske dagtilbudskontekst. I stedet for primært at gøre legen til et kognitivt anliggende, der handler om, at barnet skal lære eller udvikle noget, må vi i stedet tale om mening, betydning,

legeroller, legefællesskaber og identitet. Og interessere os for, hvordan barnet egentlig oplever og erfarer sin egen verden. Hvordan det oplever sin familie, sin børnehave og sine venner.

Derfor er det også oplagt at interessere sig for, hvad og hvordan børn leger; hvilke ord, de bruger, hvad de gør, og hvilke betydninger handlingerne tildeles. Hvilken status barnet giver sig selv – eller får tildelt. Dét er et blik ind i barnets univers – og først med den baggrundsviden, kan den fagprofessionelle gå ind og understøtte legen. Ved at lege med og i legen kan pædagogen herfra skabe det mulighedsrum, der kan være med til at understøtte, nuancere eller udfordre det enkelte barns forhold til verden – og til sig selv!

I målingen og dokumentationens tidsalder ...

En sådan fænomenologisk orienteret pædagogisk praksis

er ikke nem hverken at måle på eller dokumentere. New Public Management-bølgen synes at have så godt fat i blå, grøn og rød stue, at den gode pædagog er én, der fx systematisk arbejder med at udvide børnenes ordforråd i eksempelvis læseuger, men som ikke krediteres for at have blik for, hvordan barnet tager ordene i anvendelse, og hvordan barnet træder ind i de nye betydningsuniverser. Måske er de målbare parametre ikke helt så vigtige som vi går og tror? Og måske skulle vi derfor bruge det skærpede

fokus på legen, som de styrkede læreplaner lægger op til, til at gentænke vores legepraksis med børnene. I stedet for at være opmærksomme og fokuserede på det kognitive indhold, kunne vi i stedet bruge vores opmærksomhed og nærvær på at lytte efter, hvor barnet er og ikke mindst, hvor barnet er på vej hen – og acceptere, at ikke alt lader sig afsløre. ■

Om Eugen Fink

Eugen Fink (1905-1975) har blandt andet assisteret Husserl og fulgt Heideggers undervisning. To centrale inspirationskilder. Det centrale omdrejningspunkt for hans egen fænomenologi er dog 'verden' og med dette begreb forlader han både Husserls 'bevidsthedshorisont' og Heideggers 'eksistentialer'.

Play as symbol of the world udkom på engelsk i 2016. Den tyske førsteudgave er oprindeligt udgivet i 1960. Fink er mindre kendt i Danmark, men har eksempelvis haft stor betydning i Frankrig.